

СЛУЖБА СВЯТОЇ ПАСХИ

Світла Утреня та
Божествена Літургія

з українським перекладом
та поясненням

Київ

ДЕКІЛЬКА СЛІВ ПРО СВЯТО ПАСХИ

Святкування Пасхи сягає часів Старого Завіту, коли Господь виводив Свій народ із єгипетського рабства. Перед виходом із Єгипту Він повелів, щоб у кожній єврейській родині Йому принесли в жертву ягня. Це ягня (слов'янською — *агнець*) мало бути з'їдене, а його кров'ю потрібно було помазати одвірки: тоді *«обмине Господь ті двері, і не дасть згубникові увійти до ваших домів, щоб ударити»* (Вих. 12:23). Від цього «обмине» (по-єврейськи *Песах*) і походить слово «Пасха». З часом Пасхою стали називати також чудесний *перехід* єврейського народу через Червоне море та самого пасхального агнця. ЗГОДОМ СТАЛО ЗРОЗУМІЛО, ЩО І ПАСХАЛЬНИЙ АГНЕЦЬ, І ПЕРЕХІД ЧЕРЕЗ МОРЕ БУЛИ ПРООБРАЗАМИ ОСІБ І ПОДІЙ НОВОГО ЗАВІТУ.

В пасхальному *агнці*, якого заколювали за гріхи людей, апостол Павло ясно бачить образ Христа, що жертвує Собою задля визволення людства від гріха: *«наша Пасха, Христос, за нас у жертву принесений»* (1 Кор. 5:7); *вживання в їжу* цього агнця було прообразом Таїнства Євхаристії, в якому ми споживаємо Тіло та Кров Христову. А в *переході* народу Божого через морські води Павло бачить прообраз таїнства Хрещення (1 Кор. 10:1-2), через яке християни, звільняючись від рабства гріху (як євреї — від рабства Єгипту), проходять через *смерть* разом із Христом, цим Новим Мойсеєм (євреї з Мойсеєм ішли поміж стін води, а велике скупчення води в Старому Завіті часто символізує царство смерті), і *виходять із смерті* до «свободи синів Божих» разом із воскреслим Христом. Із цього стає зрозумілим, чому в давній Церкві Хрещення було нерозривно пов'язане з Євхаристією та причастям Святих Таїн, а свято Пасхи сприймалося як *хрещальне* торжество: цей день був одним із небагатьох днів у році, в які звершувалося таїнство Хрещення — прийняття до Церкви нових її членів. Основні мотиви свята — Воскресіння Христа, Хрещення вірних і участь в Його трапезі — є головними в пасхальному богослужінні.

Окрім цього, Пасха має ще одне важливе значення — есхатологічне, тобто те, що відноситься до «віку прийдешнього життя». У таїнстві Хрещення людина помирає й воскресає разом із Христом для вічного життя, проте ми бачимо, що *все життя* людини є нібито хрещенням, яке триває: протягом життя ми «щодня помираємо» в боротьбі з гріхом, а «остаточно» воскреснемо в День загального воскресіння, після якого смерті вже не буде. І ті з нас, хто буде зі Христом у Його царстві, будуть учасниками *«шлюбного бенкету*

Христа і Його Церкви» — вічної Пасхи. З іншого боку, участь у цьому бенкеті нам дарована *вже тут і тепер* — у Євхаристії та причасті Тіла та Крові Христа — пасхального Агнця. І, за вченням св. Іоанна Златоуста, кожна Літургія — це Пасха. Він же учить про те, що якщо хтось у свято Пасхи утримується від причастя Святих Таїн, то для такого цей день — не Пасха і не свято, бо ж «яке свято буває без бенкету?»

Пасхальна полунощниця

Найбільше свято християнства — Пасха — починає своє святкування вже вечірнею та Літургією Великої Суботи. Сліпучий блиск пасхальної утрени та Літургії — полудень вічного дня, ранок якого починається у службах Великої Суботи.

За Уставом належить закінчити великосуботню Літургію о другій годині ночі (по-нашому — о 8-й годині вечора). Згідно з цим же Уставом виходити з церкви не заведено (мається на увазі монастир): братія залишається сидіти по місцях і отримує належну їжу там же, у церкві («*по единому укруху хлеба, и по 6 смоквей, или фиников, и по единому красовулю вина*»). Під час споживання призначеної їжі відбувається читання книги Діян апостолів: це читання триває до дзвону перед службою, котра називається пасхальною полунощницею; вона переважно розпочинається об 11.30 ночі. До цього в парафіяльних церквах відбувається читання Діян апостолів, яке починається близько 8-ї години вечора. Під час цього читання віруючі починають сходитися до храму.

Спокійно й потужно котяться хвилі Великої Суботи в Пасху Воскресіння Христового. Це ті самі хвилі, які в давнину покрили гонителя-мучителя, а тепер покривають усе зло, смерть і пекло. Котяться хвилі, щоб принести вірних до порога райських дверей. *Пасха, що двері райські нам відчиняє...* Сонце Пасхи наближається до свого вічного полудня, який нині на власні очі узрять усі, хто любить Христа.

Під час співу полунощниці плащаницю заносять у вівтар, кладуть там на престолі й залишають до свята Вознесіння — на знак сорокаденного перебування Воскреслого Спасителя на землі.

Світла заутреня

Світле свято починається зі дзвону та окурення всього храму фіміамом (для чого зазвичай встановлюють дві посудини з жевріючим вугіллям у церкві та у вівтарі). Священнослужителі облачаються **во весь светлейший сан**. І починається хресний хід начебто

назустріч Переможцю смерті, який іде в Небесний Сіон — Горній Єрусалим. Хресний хід символізує ще й те, як рано-вранці мироносиці йшли до гробу Христового, щоб возлити на нього смолу з ароматами та взагалі влаштувати все відповідно до чину поховання, прийнятого у давніх євреїв.

Хресний хід починається при закритих Царських вратах. У вівтарі після кадіння настоятелем престолу священнослужителі дуже тихо співають стихиру: **«Воскресение Твое, Христе Спасе, Ангели поют на небесех, и нас на земли сподоби чистым сердцем Тебе славити»**, котра навіть своїми словами зображує ангелів, які прославляють на Небесах Воскресіння Христове. Пасха ще дуже далека від нас.

Відкривається завіса Царських врат. Настоятель кадить престол, і клір знову співає стихиру, та вже голосніше — наблизився час торжества.

Відкриваються Царські врата, настоятель знову кадить престол, після чого священники, заспівуючи стихиру хресного ходу, виходять із вівтаря. Хор підхоплює цей піснеспів і, йдучи за Хрестом і хоругвами, виходить із храму. За ним ідуть священники, за ними — всі віруючі.

Настоятель тримає Хрест. Диякони несуть кадила. Один зі священників несе Євангеліє, інший — ікону Воскресіння Христового.

Це поєднання глибоко значуще: Хрестом прийшла пасхальна радість усьому світові, в Євангелії розкрито її таємницю та зміст, із Гробу воскресло Отче Сяяння, ікона невидимого Отця, втілене Слово. Хрестом, Євангелієм та іконою (втіленням) приходять ВІЯННЯ Духа Святого, Яким всяка душа живиться — безсмертне іпостасне Дихання вічного Життя, Утішитель, що прийшов від Отця завдяки стражданням і Воскресінню Сина.

Хресний хід супроводжується дзвоном. Підійшовши до святих дверей храму, зупиняються зі зверненими на захід Євангелієм та іконою. Взявши в диякона кадило й покадивши ікони та братію, настоятель читає Євангеліє від Матфея, в якому описано, як мироносиці прийшли до гробу, але їх зустрів Ангел і сповістив їм таку очікувану та все одно несподівану звістку: «Його немає у гробі — Він воскрес!». Після цього знову звершується кадіння, і настоятель зупиняється перед закритими церковними дверима. Дивлячись на схід і тримаючи в лівій руці хрест, правою він кадилицею творить хресне знамення тричі. І промовляє гучно не звичайний виголос звершеної вечірні **«Благословен Бог наш, всегда, ныне и присно, и во веки веков»**, яким сповідується старозавітне знання люди-

ни про Бога, а богословствує в благодаті Нового Завіту, прославляючи Святу Трійцю:

Сла́ва стѣи́, ѿ є́диносѣщнѣи́,
ѿ живото́творѣщи́и, ѿ нераздѣли́-
мѣи́ трѣцѣ, всегда́, ны́нѣ ѿ
прѣсно́, ѿ во вѣки вѣкѣ́въ.

Глава Святій, що має єдину сутність, є началом всього життя й неподільній Трійці, завжди*: і нині, й повсякчас, і у вічності**.

Завжди* — до закінчення нашого світу, в якому діє відлік часу, даний нам як нагадування про наближення Страшного Суду; *у вічності* — коли скінчиться наш світ і настане новий, що не має часу, а отже, й кінця.

Хор співає: «**Амінь**». Слово «амінь» у перекладі з єврейської означає: «істинно», «хай буде так». Воно служить підтвердженням сказаного, і блаженний Ієронім називає його «печаттю молитов».

Цим виголосом починається пасхальна утрєня.

Священнослужителі тричі співають тропар:

Хрѣ́то́съ воскресе́ ѿ мѣртвѣхъ,
смертѣ́ю смертѣ́ попра́въ, ѿ сѣ-
щымъ во гробѣ́хъ живѣ́тъ да-
ро́въ.

Христос воскрес із мертвих, [Своєю] смертю смерть подолав і тим, що у гробах, життя дарував!*

**Як відзначає протопресвітер Іоанн Мейендорф, богословські передумови розуміння цього тропаря містяться в «теопасхизмі» св. Кирила Александрійського, згідно з яким саме втілений Бог, а не тільки людина Ісус Христос, помер на Хресті, був похований та зійшов у пекло. Якщо богословські супротивники Кирила (в числі яких був і Несторій) відмовлялися говорити про «смерть Бога», то для св. Кирила саме спасіння зумовлене власне тим, що «Один із Трійці постраждав». Тільки Бог може спасати: щоби спасти людину, Він добровільно «низвів Себе не просто до людства як такого, але до самих глибин падіння людини, до найостаннішого ступеня розпаду — до самої смерті». Бо смерть нерозривно пов'язана з гріхом: вона робить людину підкореною гріху, поглинутою самою собою, змушує її до необхідності боротися за власне виживання, нерідко приносячи в жертву життя інших. Будучи непричетним гріху, втілений Бог прийняв на Себе смерть, що є наслідком гріха, тим самим РОЗІРВАВШИ ПОРОЧНЕ КОЛО ГРІХА ТА СМЕРТІ. «У світі, де стала законом боротьба за виживання ціною інших, Він явив як вищий прояв любові смерть за інших. І коли цей вищий вияв любові був здійснений Самим Богом, ІСТИННО НОВЕ ЖИТТЯ ВВІЙШЛО У СВІТ».*

Тропар — короткий пісенспів, що виражає сутність свята.

Цей тропар співається тричі священнослужителями та тричі — півчими. У Воскресінні Христовому прославилася вся Пресвята Трійця, одкровення про Яку принесене на землю Другим Її Лицем, втіленим Словом, воскреслим із мертвих.

Після співу «Христос воскресє» починається стихослов'я 67-го псалма, причому стихи виголошує настоятель, а тропар «Христос воскресє» співає хор. Перед виго-

лошенням кожного стиха настоятель кадить одну зі сторін світу — схід, захід, південь, північ і знову схід.

Пе́рвы́й сті́х: Да воскреснетъ
бгѣхъ, и расчочаетъ врази егѡ,
и да бѣжатъ ѿ лица егѡ не-
навѣдащїи егѡ.

*Зі схожими словами пророк Мойсей ніс Ковчег Завіту по пустелі (Чис. 10:35). Ці вигуки належали до ритуалу Ковчеза. Пізніше вони стали використовуватися на святах — царських і релігійних.

Второ́ый сті́х: Я́кѡ исче́заетъ
дымъ, да исче́знутъ, я́кѡ
та́етъ вѡскъ ѿ лица о́гна.

Тре́тій сті́х: Та́кѡ да по-
ги́бнутъ грѣшницы ѿ лица
бгѣхъ, а праведницы да возве-
селѣтѣся.

Четве́ртый сті́х: Сей де́нь
егѡже сотвори гдѣ, возра́дѡем-
ся и возвесели́мся вѡнь.

*Останній стих — із 117 псалма. У цьому псалмі підноситься радісна хвала та подяка Богові.

Сла́ва:

И ны́нѣ:

Нехай воскресне Бог, і розві-
ються вороги Його, і нехай тіка-
ють від лица Його ті, що нена-
видять Його*.

Як щезає дим, нехай щез-
нуть, як тане віск од вогню.

Так нехай згинуть гріш-
ники від лица Божого, а
праведники нехай звесе-
ляться *перед Богом*.

Ось день, який сотворив Гос-
подь, радіймо ж і веселімося у
цей день!*

**Слава Отцю і Сину і Святому
Духу.**

**І нині, й повсякчас, і на віки
віків.**

І священники знову співають: **Христос воскрес из мертвых, смер-
тию смерть поправ**. Після цих слів настоятель хрестом відчиняє церков-
ні двері та входить; йому передує хрест і два світильники. Хор закінчує тро-
пар: **И сущим во гробех живот даровав**. Тут знову рясний передзвін. В
Уставі це дійство з кадінням, співом тропаря та виголошенням стихів назива-
ється «пасхальний зачин», але в просторіччі зветься «пасхальною шапкою».

Смисл цього дійства той, що Хрестом Христовим нам відкриваються воро-
та Життя Вічного. Однак це стихослов'я має також грізний смисл щодо воро-
гів Христа, і навіть передусім грізний. Вічна радість Христового воскресіння
— це водночас і суд над Його ворогами. Від лица Церкви тут вибухає гроза
над богоненависниками, та це аніскільки не зменшує, а радше збільшує світ-
ло й радість. Цим справджуються погрози, що звучать у тропарі «**Се же-
них...**».

Після того як священнослужителі зайшли до вівтаря, виголошується вели-
ка ектенія: **Миром Господу помолимся**.

Велика єктенія — це обов'язково моління всієї Церкви, прохання про Божу допомогу грішній людині в різних потребах її земного життя. «Єктенія» грецькою означає «старанність», довге моління.

Починається велика єктенія закликом молитися миром, тобто в мирному дусі та однодушності, примирюючись із ближніми та ворогами, просячи у Бога правої віри, мирної й чистої совісті. Останніми в єктенії є прохання про самих людей, що моляться, про позбавлення від усілякої скорботи, гніву та нужди, а також закликається благодать Божа, що спасає, милує та береже, зводячи вірних чад Церкви до вічного Царства Слави.

Хор на кожне прохання єктенії від імені тих, хто молиться, співає «Господи, помилуй». «Господи, помилуй» — це всеосяжна й водночас найбільш проста та зрозуміла кожному віруючому молитва про всіляку нужду й потребу людини. Слова цієї короткої молитви ми бачимо у старозавітних псалмах (6:3; 9:14; 25:11 та ін.) і євангельських оповідях (Мф 9:27; 15:22; 17:15; 20:30 та в інших місцях Євангелія). У християнській Церкві в перші віки цю молитву співав увесь народ. Тому й зараз **диякон і всі, хто молиться, після кожного прохання, осіняючи себе хресним знаменням, подумки разом із хором також молять: «Господи, помилуй».**

Закінчується єктенія закликом просити про клопотання у наших потребах, що називалися в усіх проханнях, у собору святих, і особливо у Божої Матері, щоб наші молитви не були марними й через їхню молитовну допомогу ми освячувалися та благодатно з'єднувалися з Христом.

Прохання великої єктенії за змістом схожі з проханнями, які Господь промовив на Хресті. Спершу Він молився про прощення ворогів, потім про людей, близьких Йому на землі, тоді про Себе Самого та, зрештою, віддав дух Свій Богові Отцю.

Виголоси священника після єктеній поступово розкривають нам властивості Божі. У них прославляється Царство, сила та слава Бога; добрість та людинолюбність Бога, Котрий милує та спасає нас.

Після Великої, чи Мирної єктенії йде **пасхальний канон** святого Іоанна Дамаскина — найважливіший момент пасхальної утрени, що зосереджує в собі всю її радість і пояснює її сенс. Під час кожної пісні буває **кадіння** (а в нас — христосування того, хто кадить, з віруючими). Кадінням вшановуються ікони й усі святині, закликається освячуюча Божа благодать на присутніх людей. Кадіння фіміамом — вельми давній християнський богослужбовий звичай. Воно звершується за подобою Церкви Небесної та за прикладом старозавітної Церкви (Вих. 30:1, 7-9). В Одкровенні святий апостол Іоанн Богослов бачив Ангела, який став перед небесним жертovníком, тримаючи золоту кадильницю, і було йому дано безліч фіміаму (Одкр. 8:3-40). Після кожної пісні тричі співається тропар свята (такий його спів називається «поскóру», в народі ж «швидке» чи «дрібне»), потім — **мала єктенія** та відповідний виголос.

Канон — основна частина Пасхальної утрени. Він називається так тому, що побудований за певними правилами (канонами). В основі будь-якого канону лежать 10 біблійних пісень (вісім — зі Старого Завіту та дві — з Нового), мотиви яких відображуються у змісті першого піснеспіву кожної пісні канону — т. зв. ірмосу. Ірмос і тропарі кожної пісні спочатку приспівувалися до ос-

танніх віршів відповідної біблійної пісні, а згодом витіснили останні й перетворилися на дещо самостійне. Автор пасхального канону — прп. Іоанн Дамаскин (тобто з м. Дамаск) — жив у VII-VIII ст. і прославився як видатний церковний гімнограф. Зокрема, каноном на Пасху він здобув славу «Іоанна Золотоструйного».

Піснь 1.

Пісня 1

Перша пісня канону основана на переможній «пісні Виходу», яку Ізраїль проспівав після переходу через Червоне море та перемоги над фараоном і його військом (Вих. 15:1-21).

Ірмосъ: Воскресѣніа дѣнь, просвѣтїмса людіе: пасха, гдѣна пасха! ѿ смертї бо къ жїзни, ѿ землї къ нѣсї, хрїтосъ бгѣ насъ преведѣ, повѣднѣю поющыа.

Ірмос: Воскресіння день — просвітімось, люди! Пасха, Господня Пасха, від смерті бо до життя, і від землі до неба Христос Бог нас привів, пісню перемоги співаючих.

Ірмосом називається піснеспів, який служить зв'язкою між подіями Старого Завіту — прообразами — та подіями Нового Завіту; а також музичним і поетичним зразком для наступних піснеспівів канону, які називаються тропарями. Слід пам'ятати, що ми зазвичай використовуємо переклади з грецької та арабської мов на церковно-слов'янську, тому це слідування ірмосу як зразку важко помітити.

Прпѣвъ: Хрїтосъ воскресѣ ѿ мѣртвѣхъ.

Приспів: Христос воскрес із мертвих.

Ѿчїстїмъ чѣстїа, ѿ оузнїмъ неприступнѣмъ свѣтомъ воскресѣніа, хрїта блїстїающаа, ѿ радѣнїтеса, рекуща їако да оуслышїмъ, повѣднѣю поюще.

Очистьмо свої почуття, і тоді побачимо Христа, що сяє, як блискавиця, неприступним світлом Воскресіння, та, співаючи пісню перемоги, ясно відчуємо, як Він говорить нам: «Радуйтеся!» (Мф 28:9)

Нѣсїа оубо достѣнѣ да веселїтса, землїа же да радѣтса, да празднѣтъ же мїръ, вїдїмый же вѣсь ѿ невїдїмый: хрїтосъ бо востѣ, веселїе вѣчное.

Нехай звеселиться небо і земля нехай радіє, нехай святкує весь світ, видимий і невидимий, бо воскрес Христос — радість вічна! (Пс. 95:11; 1 Кор. 15:20)

Катавасїа:* Воскресѣніа дѣнь:

*Катавасїєю називається сходження обох хорів на середину храму для співу заключного ірмосу в кожній пісні канону. Тепер так зазвичай не робиться, а катавасїєю просто називають цей заключний ірмос. Катавасїєю сьогоднішнього свята служать ірмоси його канону.

И по нѣмъ: Хрѣтосъ воскресъ: вѣсь трижды. И ѣктенїа малаа.

Пѣснь г.

Пісня 3

Другу пісню, в якій Господь через Мойсея викриває Ізраїль у відступництві (Втор. 32:1-43), через суворий зміст ще в давнину стали пропускати, і тропарі канону для неї не писали.

Третя пісня канону заснована на пісні, яку заспівала пророчиця Анна після того як вона народила пророка Самуїла. Слова цієї пісні: «бо Господні — землі основи, і Він на них світ утвердив» (1 Сам. 2:8) знайшли своє відображення у повторенні слова «утверджувати» в тексті канону.

Ірмосъ: Прїидїте пїво пїемъ нѡвое, не ѿ кáмене неплѡдна чѡдодѣемое, но неглѣнїа нс-тѡчникъ, нз грѡба ѡдождївша хрѣта, въ нѣмже оутверждаемса.

Ірмос: Прийдіть, пиймо пиття новеє, не із каменя неплідного чудом явлене*, а з джерела негліття, що виточив з гробу Христос,** — Ним бо ми стверджуємося***.

*Мається на увазі випадок, що трапився з ізраїльським народом у Синайській пустелі: у них закінчилась вода, і Мойсей, за велінням Божим, ударом посоха по скелі звершив чудо — зі скелі потекла вода, якою всі втамували спрагу. Камінь у пустелі, з якого Мойсей ударом дістав воду, — прообраз животворчих ребер Христових, які пролили кров і воду для Хрещення і Причастя.

**Прп. Іоанн використовує образ, зрозумілий для жителів пустелі та не зовсім зрозумілий для нас: коли в пустелі пройде сильна злива, то в найнесподіваніших місцях раптом починають бити джерела дощової води, яка просочилася через пісок.

***Варіант перекладу: «у Якому ми отримали постійне буття», тобто існування, що не піддається розпаду й смерті.

Нынѣ всã испѡлнишася свѣта, нѡ же н̄ землã н̄ пренспѡднãа: да прãзднѡетъ оубо всã твãрь воскресїе хрѣтѡво, въ нѣмже оутверждаетса.

Сьогодні все наповнене світлом — небо, земля та глибини пекельні*. Нехай святкує все творіння Воскресіння Христове, яким воно утвердилося. (Еф. 4:10)

*Те, що пекло наповнилося світлом, і означає суд над ворогами Христа. Вони повинні втікати, та їм нема куди втікати, бо повсюди Христос (порівняйте зі стихом «Да воскреснет Бог...» на початку утрені).

Вчера спогрѡхса тебѣ хрѣте, совостаю днѣсь воскресшѣ тебѣ, распинахса тебѣ вчера, самъ мã прослави спсе во црѣтвїи твоѡмъ.

Үчора я був похований з Тобою, Христе, сьогодні ж, коли Ти воскрес, підіймаюся з Тобою; розпинався з Тобою вчора, а сьогодні Ти Сам прослав мене, Спасителю, у Царстві Твоїм!* (Рим.

*У цьому тропарі дуже добре видно зв'язок між Хрещенням (співпогребіння та співрозп'яття з Христом), Воскресінням і Царством прийдешнього віку, до якого ми можемо долучитися вже сьогодні, а також нагадування про переживання Страсної седмиці, особливо Страстей Господніх: якщо ми не співпереживаємо їх із Христом, то не можемо вповні осягнути разом із Ним радість Воскресіння.

Катава́сія: Прі́ндіте пі́во пі́емз:

И́ по не́мз: Хрѣ́тосъ воскресе́: ве́сь тры́жды. И ѳ́ктенїа́ ма́лаа.

«Троїстим чином на честь Божественної Трійці» канон ділиться на три частини. Після **третьої пісні** та **малої ектенії** співається **іпакої**, в якому йдеться про обставини свята. Грецьке слово «іпакої» перекладається як «слухання». Це вказує на те, наскільки важливий зміст іпакої для розуміння внутрішньої суті свята.

Предварі́вшиа о́утро іа́же о́ ма́рін, и́ о́бръѣ́тшиа ка́мень ѿва́ленъ ѿ грóва, слы́шахъ ѿ а́ггла: во свѣ́тѣ приносѣ́щнѣмъ свѣ́таго, съ ме́ртвыми что́ и́щете іа́кв чело́вѣка; вѣ́дите грóвныа пелены́, те́цїте, и́ міръ проповѣ́дите, іа́кв во́ста гдѣ, о́умертвѣ́вый сме́рть, іа́кв є́сть снъ вѣ́а, спаса́ющагво́ родъ чело́вѣческій.

Жінки, що були з Марією [Магдалиною], прийшовши до гробу перед світанням і знайшовши камінь відваленим від нього, почувши від Ангела: «Що ви шукаєте серед мертвих Того, що перебуває в вічному світлі, ніби Він — звичайна людина? Погляньте на поховальні пелени! Біжіть же і світові звістіть, що воскрес Господь, умертвивши Своєю смертю смерть, бо Він — Син Бога, що спасає рід людський!»

І відразу ж співається наступна частина канону.

Пѣ́снь д̄.

Пісня 4

Четверта пісня — пісня пророка Авакума, основна тема якої — очікування пришествя Бога у плоті.

Ірмосъ: На вѣ́стѣннѣй стра́жн, вѣ́глагóливый а́ввакѣмъ да ста́нетъ съ на́ми, и́ пока́жетъ свѣ́тонóсна а́ггла, іа́снво глаго́люща: днесь спаса́нїе мі́ръ, іа́кв воскресе́ хрѣ́тосъ, іа́кв все́ленъ.

Ірмос: На божественній сторожі* Богонатхненний [пророк] Авакум нехай стане з нами і покаже світлоносного ангела, що радісно мовить: «Сьогодні звершилося спасіння світу, бо воскрес Христос, як Всесильний!»** (Авв. 2:1; Іс. 9:6)

**Церковнослов'янською: «На божественней стражи богоглаголивый Авакум да станет с нами...» У давнину ніч ділилася на так звані «сторожі» — відрізки часу, після яких відбувалася зміна вартових на міських стінах. Часто основним почуттям воїнів, які стояли вночі на варті, було очікування зміни чи сходу сонця. Тут ідеться саме про таке очікування.*

***Четверта пісня всіх канонів нагадує про служіння святого пророка Авакума, який стояв на варті на вежі. Він передбачив незвичайне та був вражений силою Господа. Цим чудом сили та всемогутності Божої, передбаченим Авакумом, і було Воскресіння Христове.*

ИѠжескій оубо полз, ѡкво
разверзый дѣвственнѡ оутробѡ,
ѡвнѡ хрѡтосъ: ѡкво члѡвѡкъ же,
ѡгнецъ наречѡся: непороченъ же,
ѡкво несквсенъ скверны, наша
пасха, ѡ ѡкво бгъ истиненъ со-
вершенъ речѡся.

Христос явився як людина, немовляма народившись від дівочої утроби; був названий нашою Пасхою та непорочним агнцем, як Той, що не вкусив скверни (гріха); і як істинний Бог, названий Довершеним.* (Вих. 12:5, 2:11; Ін 6:54)

**У книзі Вихід є два прообрази Ісуса Христа: пасхальний агнець на знак пам'яті про визволення від єгипетського рабства (Вих. 12:5-11) і посвячення кожного первістка, що розкриває всякі ложесна (тобто народжується першим, буквально — розсовує внутрішні сторони стегон), між синами Ізраїлевими, від людини до худоби (Вих. 13:1-2). Цих первістків, згідно з Законом, потрібно було викупити особливою жертвою. Прообраз зрозумілий: Господь Ісус Христос був таким первістком, що розкрив невинну утробу, яка ще не народжувала, і посвяченим Богу, волю Якого Він творив до кінця. І жертвою, принесеною за Нього, був Він Сам, принісши Себе за гріхи всього світу.*

ѡкво єдинолѡтный ѡгнецъ,
влѡгсловѡнный намъ вѡнець
хрѡтосъ, волю за всѡхъ закланъ
вѡисть, пасха чистѡительнаъ, ѡ
пакн ѡз гроба красное правды
намъ возсѡя солнце.

Христос, наш благословенний вінець,* з волі Своєї приніс Себе в жертву як однорічного агнця, — Пасху, що очищає нас; але Він знову засяяв нам із гробу — прекрасне Сонце правди.** (Пс. 64:12; 5:7)

**Вінець — знак перемоги. Коли ми перемагаємо в собі гріх, то отримуємо в нагороду не звичайний вінок, а глибину богоєднання у Христі, Який є нашим «благословенним вінцем».*

***Мовою Біблії слово «правда» завжди має значення «справедливість» або «праведність, святість».*

Бгосоцъ оубо дѡдъ предъ стѡн-
нымъ ковчѡгомъ скакѡше ѡгрѡя,
людѡе же вѡжѡн стѡн, ообразѡвъ
свѡтѡе зрѡще, веселѡмѡ вѡжѡст-

Раніше богоотець Давид скакав, радіючи, перед старозавітнім ковчегом, нині ж, бачачи здійснення пророчих образів,*

вѣннѣ, ѿкѡ воскресѣ хрѣтосѣ,
ѿкѡ всесїленѣ.

звеселись божественно, святий Божий народе, бо воскрес Христос, як всемогутній Бог. (2 Цар. 6; Еф. 1:18)

**Мається на увазі перенесення Ковчега Завіту з філістимського полону в Єрусалим, під час якого цар Давид, предок Христа по плоті, від радості «щосили танцював перед Господом» (2 Цар. 6:12-15). Повернення Ковчега з полону в місто царя стало прообразом повернення Христа від крайнього приниження смерті в божественну славу Воскресіння.*

Катавасїя: На вжественнѣй стражи:

И по немъ: Хрѣтосѣ воскресѣ: вѣсь трижды. И ѣктенїа малѣ.

Пѣснь ѿ.

Пісня 5

П'яту пісню взято з книги пророка Ісаї (Іс. 26:9-20). Вона починається з того, що пророк говорить про свою молитву до Бога рано-вранці.

Ирмосѣ: Оутреннемъ оутреннюю
глубокѣ, и вѣстѡ мѣра пѣснь
принесемъ вѣщѣ, и хрѣта оузримъ
правды солнце, вѣемъ жїзнь
возсїяющѣ.

Ирмос: Встаньмо рано на світанні та, замість мира*, пісню принесімо Владиці, й Христа побачимо, правди Сонце, що всім освітлює життя (Лк 24:1; Мал. 4:2).

**Маються на увазі погребальні пахоці, які мироносиці несли до гробу Христа для того, щоб помазати Його.*

Безмѣрное твоє бѣгѡтробїе
ядовыми оузами содержїмїи
зрѣще, кѣ свѣтѣ идахѣ хрѣтѣ,
весеелыми ногами, пасхѣ хвалѣ-
ще вѣчнѣю.

Зв'язані кайданами пекла, побачивши Твою безмірну милість, йшли радісно* до світла Твого, Христе, славлячи вічну Пасху. (Іс. 49:9; 1 Пет. 3:19)

**Буквально: «радісною ногою» — образ, характерний для старозавітної поезії («Які ж гарні на горах ноги його, хто несе добру новину» (Іс. 52:7)).*

Прїстѣпимъ свѣщеноснїи, ис-
ходѣщѣ хрѣтѣ из грѡба ѿкѡ
женнѣхѣ, и спрѣзднѣимъ любопрѣ-
зднственными чїнми пасхѣ
вжїю спасїтельнѣю.

Несучи світильники, приступімо до Христа, Котрий виходить з гробу, як до жениха, що виходить із весільного палацу*; і святкуймо разом із чинами Ангелів, що люблять славослов'я, Пасху Божу спасительну. (Мф 25: 1)

**Прп. Іоанн використовує образи східних весільних обрядів: уночі до дому нареченого разом із факельною процесією йшла наречена; коли вони підходили до дому, наречений виходив назустріч, щоб увести їх всередину та*

посадити за весільним столом. Тут явно говориться про участь вірних в есхатологічній Пасхальній Трапезі — Євхаристії. Тут же розкривається радісне справдження притчі про десятьох дів, яку в Страсну седмицю приховували голгофські сутінки заходу Христового.

Καταβάσις: Οὐτρενυεμζ οὐτρενнюю:

И по нѣмз: Хрѣтосъ воскресъ: вѣсь трижды. И ѣктенїа малла.

Пѣснь 5.

Пісня 6

Шосту пісню проспівав пророк Іона в череві морського чудовиська, яке проковтнуло його (для подібних істот у грецькій мові було тільки одне слово — кит). Триденне перебування Іони в морській безодні (море означало пекло) та вивільнення з неї стало пророцтвом про триденне погребіння Христа та Його Воскресіння. У своїй пісні Іона нарікає на те, що він зійшов до самого пекла, та сподівається, що Господь виведе його звідти.

Ірмосъ: Снизшѣлз ѣснѣ въз преиспѣднлз землѣнѣ и сокрѣшилз ѣснѣ верѣнѣ вѣчнылз, содержлщылз свлззаннылз хрѣтѣ, и триднѣвенз ѣкѡ ѡ кѣта іѡна, воскреслз ѣснѣ ѡ грѡба.

Сохранѣлз цѣла знаменѣлз хрѣтѣ, воскреслз ѣснѣ ѡ грѡба, ключнѣ дѣбѣ не вредѣнѣнѣ въз ржѣтѣтѣ твоѣмз, и ѡверзлз ѣснѣ намз рлѣнскѣлз двѣрнѣ.

Ірмос: Зійшов Ти, Христе, в глибини підземні, й розбив кайдани вічні, що тримали зв'язаних, і на третій день, як із кита Іона, воскрес Ти з гробу.

Як раніше Ти не порушив дівства Діви при народженні Твоєму, Христе, так і нині, зберігши цілими печаті,* Ти встав із гробу, і цим відкрив нам ворота Раю**. (Мф 27:66; Єз. 44:2)

*Тут говориться про печаті, якими юдейські первосвященники запечатали камінь, що закривав вхід до гробу Христового, через побоювання, що вночі учні викрадуть Його тіло. Господь же дійсно воскрес і вийшов із гробниці, не порушуючи печатей і не відвалюючи каменю. Камінь же був відвалений пізніше Ангелом, вигляд якого налякав воїнів, що стояли на варті.

**Тут стверджується, що Господь перемагає закони природи не насильством («ламанням»), а переходом, переведенням у суттєво інший план буття, що знаходиться поза сферою законів природи, поза периферією світу. Як дуже добре висловлювалися схоластики, благодать не знищує природи, а преображає (вдосконалює) її. Чудо не протиприродне, а надприродне. Христос народився, Христос воскрес — лоно лишилось невинним, а камінь запечатаним: «Запечатану гробу, живот от гроба возсиял еси Христе Боже, и дверем заключенным, учеником предстал еси» (тропар Суботи Світлої седмиці). Це не порушення, а переважання. Такою є істинна перемога. Адже переможець, який мучить переможеного — не переможець, а переможений.

Сїе мѡй, живѡе же њ нежер-
твенное заколенїе, ѡкво бгѡ
самъ себе волею привѣдъ оцѣ,
совоскресѡлъ єси всерѡднаго
адама, воскресъ ѿ грѡба.

* «Адамом усіх родів» зветься всі покоління, що пішли від Адама — все людство.

Катавасїа: Снизшѣлъ єси:

И по немъ: Хрѣтосъ воскресъ: весь трижды. И екѣтенїа малая.

Після шостої пісні та малої екѣтенїї читають **кондак** та **ікос**, які містять короткий виклад і похвалу події свята чи життя святого. Кондак та ікос доповнюють своїм змістом тропар свята.

Кондакъ:

Ище њ во грѡбѣ снизшѣлъ єси
безсмертне, но адовѣ разрѣшилъ
єси силѣ, њ воскресъ єси ѡкво
повѣдатель хрѣте бже, женамъ
мѣроносицамъ вѣщавый: радѣй-
теся, њ твоимъ апѡломъ мѣрз
дарѡмъ, падшымъ подамъ вос-
кресенїе.

Якщо й до гробу Ти зійшов,
Безсмертний, та адову подолав
Ти силу, і воскрес, як перемо-
жець, Христе Боже, мироноси-
цям-жонам звістив: «Радійте!»
І апостолам свій мир благосло-
вив Той, Хто подає падшим
воскресіння!

Икосъ:

Єже прѣжде солнца слнце за-
шедшее њногда во грѡбѣ, предва-
рїша ко оутрѣ, ищѣшы ѡкво
днѣ мѣроносицы дѣвы, њ дрѡга
ко дрѡзѣи копїахѣ: ѿ дрѡгїни!
Прїидїте, вѡнами помажемъ
тѣло живоносное њ погребѣное,
плѡть воскресѣшаго падшаго
адама, лежащѣю во грѡбѣ.
Идемъ, потщїмся ѡкоже вол-
хви, њ поклонїмся, њ принесемъ

Те Сонце, що було раніш від
сонця і зайшло колись до гро-
бу, шукаючи мов дня, перед
світанком діви-мироносиці
прийшли й одна до другої ви-
кликують: «Другині! Прийді-
те, ароматами намастимо Тіло
живоносне й погребенне, що
плоть піднесло падшого Ада-
ма, яка лежить у могилі. Ході-
мо, поспішаймо, як волхви, і
поклонїмося, і мира дар несі-

мѹра ѣкѡ дѣры, не въ пеле-
нѣхъ, но въ плащаницѣ ѡбвѣ-
томѣ, ѡ плачимъ, ѡ возопѣемъ:
Ѣ вѣко, востѣни, пѣдшымъ по-
даѣи воскресѣнїе.

Ці кондак та ікос — усе, що лишилося від давнього пасхального кондака, написаного в VI ст. прп. Романом Солодкоспівцем. Цей давній кондак був досить великим твором — за розміром приблизно як сучасний акафіст. Від великої кількості кондаків, написаних для різних свят, сьогодні залишились у вжитку лише перші дві строфи, які зараз називаються «кондаком» та «ікосом».

Після кондака та ікоса співаються піснеспіви, які щонеділі нагадують нам про головну подію життя світу — спасіння, дароване Христом Його спасительними Стражданнями (Страстями) та Воскресінням. Вони співаються по 3 рази на знак того, що наше спасіння звершила вся Свята Трійця — Отець, Син і Святий Дух, явлені нам нашим Господом Ісусом Христом.

Воскресѣнїе хрѣтово видѣвше,
поклонѣмъ стѣомѣ гдѣ иѣсѣ,
ѣдиномѣ безгрѣшномѣ. крѣтѣ
твоомѣ поклонѣмъ хрѣте, ѡ
стѣе воскресѣнїе твоє поѣмъ ѡ
славимъ: ты бо єси вѣхъ нашъ,
рѣзвѣ тебе ѡногѡ не знаѣмъ,
ѡма твоє ѡменѣемъ. прїидѣте
вси вѣрніи, поклонѣмъ стѣомѣ
хрѣтово воскресѣнїю: єе бо прїиде
крѣтомѣ радостѣ всемѣ мїрѣ.
всегда вѣгословѣще гдѣ, поѣмъ
воскресѣнїе єгѡ: распѣтїе бо пре-
терпѣвъ, смѣртїю смѣртѣ разрѣ-
шїи.

Воскрѣсѣ иѣсѣ ѡ грѣба, ѣкоже
проречѣ, даде намъ живѡтѣ вѣ-
чнѣи ѡ вѣлїю мѣлостѣ.

Ці піснеспіви закликають усіх вірних ще й ще раз схилитися перед величчю того, що звершилося — Воскресіння Христового.

Починається спів останньої частини канону.

мо Повитому не в пелени, а в плащаницю, і плачмо, і вигукуймо: “Повстань, Владико, Той, Хто подає падшим воскресіння!”»

Воскресіння Христа побачивши, поклонімося Святому Господу Ісусу, єдиному безгрішному. Хресту Твоєму поклоняємось, Христе, і Святе воскресіння Твоє оспівуємо й славимо, бо Ти — Бог наш, крім Тебе, іншого не знаємо, ім'я Твоє призиваємо. Прийдіть, усі вірні, поклонімося святому Христовому воскресінню, бо ось, прийшла через Хрест радість усьому світові. Завжди благословляючи Господа, оспівуймо воскресіння Його, бо Він, розп'яття перетерпівши, смертю смерть перемиг.

Воскрес Ісус із гробу, як і передрік, дарував нам життя вічне й велику милість.

Сьома та восьма пісні були заспівані трьома єврейськими юнаками, що жили у Вавилоні — Азарією, Ананією та Мисаїлом; за те, що відкинули поклоніння ідолам, їх вкинули до палаючої печі, проте вони лишились неушкодженими. Головний мотив цих пісень — прославлення Бога Ізраїля, «Бога отців наших».

*Ця пісня вирізняється карбованими богословськими формулюваннями, властивими генію святого Іоанна Дамаскина, який поєднує поетичний політ думки з бездоганною строгістю й точністю вираження.

Ірмосъ: Отроки ѿ печи из-
бавивый, бывъ человекъ, стра-
ждетъ ѣкв смертенъ, и стра-
тїю смертное въ негнѣнїа ѡб-
лачитъ благолѣпїе, єдинъ блго-
словенъ ѡцѣвъ бгъ, и препро-
славленъ.

*Головна думка ірмосу: страждання Христа — зодягнення прийнятого Ним людського ества у велич (філокалічний кенозис).

Жены съ мѹры вѣгомѹдрыа въ
слѣдъ тебѣ течѹхѹ: єгѹже ѣкв
мѣртва со слезѹми нскѹхѹ, по-
клонїшасѹ радѹщыасѹ живѹмѹ
бгѹ, и пасѹхѹ таїнѹ твоїмѹ
хрѣтѣ оѹченикѹмѹ блговѣстїша.

*Таїною Пасхи названо перехід усього людства від смерті до життя, здійснений Христом через розп'яття, погребіння та воскресіння.

Смертї празднѹемъ оѹмерщв-
лѣнїе, ѹдово разрѹшенїе, ннѹгѹ
житїѹ вѣчнагѹ начѹло, и нгрѹ-
юще поѹмъ внѹвнаго, єдїнаго
блгословеннаго ѡцѣвъ бга, и
препрославленнаго.

*2-й тропар дає догматичне формулювання Пасхи як початку життя майбутнього віку. Цим безпосередньо пов'язуються 5-й та 12-й члени Символу віри («...і воскрес на третій день, за Писанням; (чекаю) життя майбутнього віку...»).

Ірмос: Той, Хто отроків із пе-
чі вавилонської визволив, став-
ши людиною, страждає, як
смертний, і стражданням смерт-
ну людську природу в красу не-
гління зодягає, Єдиний Благо-
словенний отців Бог і Препрос-
лавлений*.

Богомудрі жінки йшли до Те-
бе, Христе, з пахощами, зі слізь-
ми шукаючи Тебе як смертного;
але побачивши Тебе, з радістю
поклонилися як Живому Богу та
сповістили Твоїм ученикам раді-
сну звістку про Таїну Пасхи.*
(Пісн. 1:3; Мк 16:1-7)

Сьогодні ми святкуємо умерт-
віння смерті, руйнування пекла,
початок іншого — вічного —
життя* і, як Давид, скачучи, ос-
півуємо Того, Хто цьому причи-
на — єдиного благословенного і
преславного Бога отців наших.
(Ос. 13:14; 1 Кор. 15:54)

І́акв воістиннѣ щѣннаѣ, њ
всепразднственнаѣ сіѣ спасі-
тельнаѣ но́щь, њ свѣтоза́рнаѣ,
свѣтоноснагѡ дне, востаніѣ св-
щи провозвѣстница: вѣ не́йже
безлѣтнѣй свѣтъ њз гроба
плотски всѣмъ возсіѣ.

Катака́сія: О́троки ѿ пѣщи њзбави́въ:

И по не́мъ: Хрѣто́съ воскресе: вѣсь три́жды. И ѣктеніѣ ма́лаѣ.

Пѣснь ѡ.

Ірмо́съ: Се́й наречѣнный њ стѣ́й
де́нь, є́динъ свѣвѡтъ црѣ њ гдѣ,
праздникѡвъ праздникъ, њ тор-
жество є́сть торжествъ: вонъже
благословіемъ хрѣта́ во вѣки.

*В оригіналі — «єдина від субот», тобто наступний день після суботи.

Прїиді́те но́вагѡ виногра́да ро-
жденіѣ, вѣжественнагѡ веселіѣ,
въ нарочитомъ дни воскресіѣ,
црѣтвіѣ хрѣтова́ прїовшїмса,
поюще є́го і́акв вѣга во вѣки.

*Порівняйте зі словами Христа на Тайній Вечері: «Віднині Я не буду більше пити з плоду винограду, доки не прийде Боже Царство» (Лк 22:18). Таким чином, Пасха — проникнення крізь товщу часів у прийдешне Царство, яке відкривається нам щоразу, коли ми звершуємо Євхаристію.

**Долучитися до Царства Христового значить царювати разом із Ним, бути Його спів-царями. У цьому тропарі ми знову чуємо заклик до прийняття Святих Таїн.

***Перший тропар являє Пасху як нове вино, вкусити якого в Царстві Небесному разом із учнями належить Спасителю напередодні страждан-ня на Тайній вечері (Лк 22:16). Воістину вино Пасхи — це вино, що веселить серце нової людини. Тому вираз псалма **вино, що серце людині воно зве-селяє** (Пс. 103:15) можна й потрібно розуміти в своїй основі як пророцтво про блаженне вино Пасхи Христової, Пасхи Царства Божого.

Возведі́ О́крестъ О́чи твоѣ
сіѡне њ вѣждѣ: се́ бо прїидо́ша
къ тебѣ і́акв вѣгосвѣтлаѣ свѣ-

Воістину, ця спасительна ніч — свята, святкова та світлосяйна, бо провіщає вона світоносний день Воскресіння, в якому споконвічне Світло із гробу плоттю для всіх засяяло. (Ін 20: 1)

Пісня 8

Ірмос: Цей урочистий і свя-тий день — день Воскресіння*, — всім суботам цар і Господь, свято над святами й торжество із торжеств — у цей день благословімо Христа навіки.

Прийдіть, у цей святковий день Воскресіння вкусімо, як молодого вина*, божественної радості й долучімося до Царства** Христового, оспівуючи Його як Бога на віки***. (Мф 26:29, Пс. 103:15)

Подивися навколо себе, Сіоне: ось, прийшли до тебе, як запале-

тїла, ѿ запада, и сѣвера, и
моря, и востока чада твоа,
вз тебе благословляща хр҃та
во вѣки.

ни Богом світила, із заходу, пів-
ночі, півдня та сходу діти твої*, в
тобі благословляючи Христа на
віки**.

*Гора Сіон в Єрусалимі — образ Церкви. Діти Сіону — новонавернені хри-
стіяни. Текст тропаря перегукується з пророцтвом Ісаї: «На останку
днів станеться, що гора дому Господнього буде поставлена на вершині гір
і підійметься понад пагорби. Усі народи поспішать до неї» (Іс. 2:2).

**Другий тропар — образ Церкви, що блаженно радіє, побачивши, як із
усіх народів, із усіх країн світу стікаються до Неї благословенні Отці, щоб
успадкувати Царство, приготоване заколеним від створення світу Агн-
цем — Христом.

Тр҃ченз: Отче вседержителю, и
слово, и дше, тремн соединяе-
мое во ѹпоствѣхъ естество,
пресвщественне и превжественне,
вз тѣ кр҃тихомса, и тѣ блго-
словїмъ во всѣ вѣки.

Приспів: Пресвята Трійце,
Боже наш, слава Тобі!

♦ Трійця! — Отче Вседержите-
лю, Слово і Дух — єдина приро-
да, з'єднана в трьох істотах, над-
сутнісна* і пребожественна, в Те-
бе ми охрещені й Тебе благосло-
вляємо по всі віки**! (Мф 28:19)

*Надсутнісна — та, що переважає за своєю якістю та властивостями
будь-яку тварну сутність (природу) і тому недосяжна для нашого, також
тварного, осягнення.

**Третій тропар (троїчний) пов'язує це благословіння з Хрещенням в
ім'я Пресвятої Трійці, котру й розкрила Пасха — Воскреслий Спаситель. Із
цього місця служби блиск і сліпуче сяйво виростають до майже нестерпної
міри. І з усією силою, яку тільки може витримати тлінна плоть, дається
нам відчувати смисл вислову **світло невичірне**.

Катавасія: Сѣй наречѣнный:

И по немъ: Хр҃тосъ воскресъ: вѣсь трижды. И ектенїа маала.

Сьогодні замість звичайного заспіву «**Богородицу и Матерь Света...**»
та пісні Богородиці «**Величит душа...**» співаються особливі приспіви, які
величають Воскреслого та убажають Матір Його, що радіє за Нього.

Дїаконз: Величитъ душа моя
воскрѣсшаго тридневнѣ ѿ гроба,
хр҃та жизнедавца.

Величає душа моя Воскреслого
на третій день із гробу, Христа,
що життя дає.

Пѣснь д.

Пісня 9

Дев'ята пісня канону заснована на двох піснях із Нового Завіту — Богоро-
диці (Лк 1:46-55) та Захарії, батька Предтечі (Лк 1:68-79). Як правило, зміст

9-ї пісні канону також новозавітний, особливо часто в ній говориться про Богородицю.

Припі́вкх: Я́гг҃лх ко́пїа́ше бл҃го-
да́тнѣй: чїста́а дѣво, ра́дуйсѧ,
и па́ки рекѹ, ра́дуйсѧ: твѡ́й сї́нх
воскресе́е трїднѣвєнх ѿ грѡ́ба, и
ме́ртвѡх воздѣ́гнѡвѡй, лю́дїе
весе́літсѧ.

Ірмо́сх: Свѣ́тїсѧ, свѣ́тїсѧ
но́вѡй іеру́салїме: сла́ва бо гд҃нх
на тебѣ́ возсі́а. ли́кѡй ны́нѣ, и
весе́лісѧ сїѡ́не. ты́ же чїста́а
красѡ́йсѧ вѣ́, ѿ воста́нїи ро́ж-
дєствѧ твоегѡ́.

**Новий Єрусалим, Сїон — Церква Христова. Порівняйте зі словами Ісаї: «Уставай, світися, Єрусалиме, бо прийшло твоє світло, а слава Господня над тобою засяла!» (Іс. 60:1)*

***В ірмосі слава (світло, сяйво) Церкви, Нового Єрусалиму, що прийшла через Воскресіння Христа — Голови Церкви, нерозривно пов'язується зі славою Богородиці — серця Церкви.*

Ѿ бж҃єствєннагѡ, Ѿ лю́бєзна-
гѡ, Ѿ сла́дчѡйшагѡ твоегѡ́
гла́са! сѧ на́ми бо не́лѡжнѡ
ѡвѣща́лсѧ є́сїи вѣ́тїи, до скон-
ча́нїа вѣ́ка хр҃тє: є́гоже вѣ́рнїи,
о́утвержде́нїе надѣ́жди и́мѡще,
ра́дѡемсѧ.

**Перший тропар прославляє Христа за обіцянку: «Отож Я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мф 28:20).*

Ѿ па́сха вє́ліа и́ щїє́ннѣйшаа,
хр҃тє! Ѿ мѡ́дростє, и́ сло́вє
вж҃їи, и́ сі́ло! пода́вай на́мх
и́стѣ́е тебє́ причаща́тисѧ, вх
невєчє́рнѣмх днї цр҃твїа твое-
гѡ́.

**Другий тропар славословить Христа як Божу Премудрість, що явила Себе у Воскресінні з мертвих. Це славослов'я пов'язане з молитвою про дарування повного долучення до радості Воскресіння в житті майбутнього віку. Цей тропар промовляється таємно у вівтарі дияконом після причастя на кожній Літургії святого Іоанна Златоуста й Василя Великого —*

Приспів: Ангел звістив Бла-
годатній: Чиста Дїво, радуйся, і
знову кажу: радуйся! Твій Син
воскрес на третій день із гробу та
мертвих воскресив; люди, весе-
літься.

Ірмос: Світися, світися, новий
Єрусалиме, слава бо Господня
над тобою зійшла, радій нині та
веселися, Сїоне, Ти ж, Чиста Бо-
городице, радуйся, бо воскрес
Народжений Тобою**. (Іс. 60:1;
Лк 1:47)

**Новий Єрусалим, Сїон — Церква Христова. Порівняйте зі словами Ісаї: «Уставай, світися, Єрусалиме, бо прийшло твоє світло, а слава Господня над тобою засяла!» (Іс. 60:1)*

***В ірмосі слава (світло, сяйво) Церкви, Нового Єрусалиму, що прийшла через Воскресіння Христа — Голови Церкви, нерозривно пов'язується зі славою Богородиці — серця Церкви.*

О, які божественні, повні лю-
бові й солодкі Твої слова, бо Ти
пообіцяв бути з нами до кінця ві-
ку, Христе! І ми, тримаючись за
них як за якір надії, радіємо**.
(Мф 28:20)

О, Пасха велика і найсвятіша,
Христе! О, Премудростє Божа,
Слово і Сило! Даруй нам вповні
причащатися Тебе в невечірньо-
му дні Царства Твого*! (1 Кор.
5:7; 13:12)

слідом за **Воскресеніє Христово видевше...** та ірмосом 9-ї пісні **Светися, светися, Новый Иерусалиме...** Читання наведених текстів показує, що споживання Євхаристії — це і є споживання Новозавітної Пасхи.

Καταβάσι: Σφῆτῖς, σφῆτῖς.

И по нѣмъ: Хрѣтосъ воскресъ: весь трижды. И ѣктенїа мала.

По закінченні канону — урочистий ексапостиларій. Ексапостиларії отримали свою назву від грецького «ексапостелло» — «висилаю», «відсилаю», бо недільні ексапостиларії розповідають про послання Господом апостолом на проповідь. Також у давнину для виконання цього піснеспіву співець посилався на середину храму. Святкові ексапостиларії узагальнюють зміст канонів свята. Для більшої урочистості ексапостиларій на Пасху співається тричі.

Плѣтїю оуспѣвъ, ѣкѡ мѣртѣвъ
црѣю и гдѣ, триднѣвъ
воскрѣсав ѣси, адама воздвѣгав
ѡ тлѣи, и оупразднѣвъ смѣртъ:
пѣсха нетлѣнїа, мѣра спасѣнїе.

Плоттю заснув, як смертний,
Царю і Господи, на третій день
Ти воскрес, піднявши Адама від
тління та зруйнувавши смерть.
Ти — Пасха нетління, світові
спасіння*.

*Божя Премудрість явила славу Воскресіння в подвизі хресного послуху Отцеві. У цьому — Особа Другої Іпостасі: не шукати Своєї волі, але творити волю Отця. Вічне Божественне помирання для Отця, що виразилося на землі як утілення та хресна смерть, — це найблаженніше безсмертне життя, цілість, міцність, вічність. Христос усиновив Адама Своєю Божественною смертю та цим зцілив його від тління безбожної смерті, непослуху та гордині (нелюбові). Тому тут знову Церква виступає — правда, в світло-урочистому, православному вигляді — зі словом про розп'яту й поховану Премудрість Божу, озираючись на Велику п'ятницю та Велику суботу. Оглядаючись на Страсті Господні, Церква ніби стримує радість — бо ми ще на землі — та пропонує коротке, проте сильне, потужне слово про шляхи безсмертя.

Остання частина утрени сповнена молитовного піднесення. Співаються стихи із псалмів **Хвалите Господа с небес** (Пс. 148), **Воспойте Господу песнь нову** (Пс. 149) та **Хвалите Бога во святых Его** (Пс. 150) разом із так званими «хвалитними стихирами».

Всѣкое дѣханїе да хвалѣтъ
гдѣ. Хвалѣте гдѣ съ небѣсъ, хва-
лѣте ѣго въ вѣшнихъ. Тебѣ по-
добѣтъ пѣснь вѣѣ.

Усе, що дихає, нехай хвалить
Господа! Хваліте Господа з Не-
бес, хваліте Його в оселях Небес-
них. Тобі належить співати, Бо-
гу.

Хвалѣте ѣго вси ѣгглан ѣгѡ,

Хваліте Його, всі Ангели Його,

ХВАЛІТЕ ЁГО ВСЯ СІЛЫ ЁГѠ. Те-
бѣ подобаетъ пѣснь вѣѣ.

Хваліте Його, всі воїнства Його.
Тобі належить співати, Богу.

Оскільки на Пасху та на Світлій седмиці Псалтир не читається, то одразу співаються

СТИХИРЫ НА ХВАЛІТЕХ

Хваліте ёго на силахъ ёгѠ,
хваліте ёго по множествѣ ве-
личествїа ёгѠ.

Поёмъ твою хрѣте спаситель-
нью страсть, и славимъ твоё
воскресеніе.

Хваліте ёго во гласѣ трѣв-
нѣмъ, хваліте ёго во псалтири
и гуслахъ.

**Стародавній струнний музичний інструмент.*

Крѣтъ претерпѣвый, и смертъ
оупразднївый, и воскресїи нѣ
мертвыхъ, оумри нашѣ жїзнь
гдѣ, ѡкѡ єдинъ всесїленъ.

Хваліте ёго въ тѣмпанѣ и
лицѣ, хваліте ёго во струнахъ
и органѣ.

Ѣда плѣнївый, и человекѣ
воскресївый, воскресенїемъ тво-
імъ хрѣте, сподоби ны чїстымъ
сердцемъ, тебе пѣти и славити.

Хваліте ёго въ кѣмбальхъ
доброгласныхъ. хваліте ёго въ
кѣмбальхъ восклицанїа. всѣкое
дыханїе да хвалитъ гдѣ.

**Стародавній музичний інструмент, подібний до сучасних мідних тари-
лок, але набагато милозвучніший. Не має відношення до сучасного струн-
ного інструменту.*

***Те ж саме, тільки більше за розміром.*

Бѣгнѣнное твоё снизхожденїе

Хваліте Його за Його великі
подвиги! Хваліте Його в Його
безмірній величі!

Оспівуємо Твої спасительні
страждання, Христе, і славимо
Твоє Воскресіння.

Хваліте Його звуком рогу, хва-
літе Його на псалтирі* та гуслах.

Хрест перетерпівши, і смерть
знищивши, і воскресши з мерт-
вих, умиротвори наше життя,
Господи, бо Ти єдиний Всесиль-
ний.

Хваліте Його на тимпані й хо-
ром, хваліте Його на струнах і
сопілці.

Ти, що пекло полонив і люди-
ну воскресив Воскресінням Тво-
їм, Христе, удостой нас чистим
серцем Тебе оспівувати й слави-
ти.

Хваліте Його на цимбалах*
милословних, хваліте Його на
цимбалах голосних**. Усе, що
дихає, нехай хвалить Господа!

Твою Божественну милість

сла́вѣще, по́емъ тѣ хрѣ́тѣ: ро-
дѣ́лсѣ ѣ́снѣ ѿ дѣ́вы, ѿ не́разлѣче́нъ
вѣ́лсѣ ѣ́снѣ ѿ о́ца: постра́далъ
ѣ́снѣ ѣ́кѡ чело́вѣкѣ, ѿ во́лею пре-
те́рпѣлъ ѣ́снѣ крѣ́тъ, воскрѣ́слъ ѣ́снѣ
ѿ грѣ́ба ѣ́кѡ ѿ черто́га произ-
ше́дъ, да спасе́ши ми́ръ, гдѣ́н сла́-
ва те́бѣ.

Остання стихира повторює думку експостиларію **Плотю ус-
нув**, варіюючи та доповнюючи її.

Слідом за стихирами воскресними знову стихословляться стихи 67-го псал-
ма, так, як і на початку утрени. Стихослівні приспиви на цей раз складаються
не з тропаря «Христос воскресє из мертвых», а з особливих стихир, які на-
зиваються Стихирами Пасхи.

СТИХИРИ ПАСХИ

Сті́хъ: Да воскрѣ́снетъ вѣ́тъ, ѿ
расчѣ́титсѣ вразѣ́ ѣ́гѡ.

Пас́ха щѣ́ннаѣ на́мъ днѣ́сь по-
каза́сѣ: пас́ха но́ва стѣ́ла: пас́ха
та́инственнаѣ: пас́ха всечестнаѣ:
пас́ха хрѣ́то́сѣ ѿзвѣ́витель: пас́ха
непорочнаѣ: пас́ха вели́каѣ: пас-
ха вѣ́рныхъ: пас́ха двѣ́ри райс-
кіѣ на́мъ ѿверза́ющаѣ: пас́ха
всѣ́хъ ѡсвѣ́ща́ющаѣ вѣ́рныхъ.

* «Вірниму» називаються християни.

Сті́хъ: Ї́кѡ ѿ́чеза́етъ дѣ́мъ,
да ѿ́чезнѣ́тъ.

Прѣ́йдѣ́те ѿ́ видѣ́нїѣ жѣ́ны
бл҃говѣ́стниці, ѿ́ сїѡ́нѣ рѣ́чѣте:
прѣ́ймѣ́те ѿ́ насѣ́ радости бл҃говѣ́-
щенїѣ, воскрѣ́сенїѣ хрѣ́то́ва: кра-
сѣ́нсѣ, ликѣ́нїѣ, ѿ́ радѣ́йсѣ іє́русали́ме,
црѣ́лѣ хрѣ́та о́узрѣ́вѣхъ ѿ́
грѣ́ба, ѣ́кѡ жѣ́ннѣ́лѣ прои́сходѣ́-
ща.

славлячи, оспівуємо Тебе, Хри-
сте; народився Ти від Діви, і не
розлучився з Отцем; постраждав
Ти як людина, і добровільно пе-
ретерпів хресну смерть. Воскрес
Ти з гробу, вийшовши, ніби з па-
лацу, щоб спасти світ. Господи,
слава Тобі!

Стих: Нехай воскресне Бог, і
розвіються вороги Його.

Пасха священна нам сьогодні
явлена — Пасха нова, свя-
та, Пасха таїнственна, Пасха,
гідна всякої честі, Пасха —
Христос Визволитель, Пасха
непорочна, Пасха велика, Па-
сха вірних*, Пасха, що двері
райські нам відкриває, Пасха,
що освячує всіх вірних.

Стих: Як щезає дим, нехай
щезнуть.

Прийдіть після видіння, жони-
благовісниці, й Сіону скажіть:
«Прийми від нас благу вість ра-
дості про Воскресіння Христове!
Веселися, торжествуй і радуйся,
Єрусалиме, бачивши Царя Хри-
ста, Який, немов жених*, із гробу
виходить».

* Єрусалим — церква Христова, Його наречена. Дивіться також примітки до 5-ї пісні канону.

Стіх: Та́кв да погі́бнѣтъ грѣшници ѿ лица́ вѣіа, а́ пра́ведници да возвеселя́тсѧ.

Міроноси́цы же́ны, о́утрѣ главо́кѣ, предста́вшѧ гробѣ́ жи́водавца, ѿверѣто́ша а́ггѧ на ка́менн сѣда́ща, и́ то́й провѣща́вх и́мх си́це глаго́лаше: чтò и́щите жи́вагѡ съ мѣ́ртвыми; чтò пла́чете нетла́ннагѡ во тлі́; ше́дше проповѣ́дите о́ученикѡ́мх є́гѡ.

Стіх: Се́й де́нь, є́гоже со́творі́ гдѣ́, возра́дѡемсѧ и́ возвесели́мсѧ во́нь.

Пасха́ кра́снаѧ, пасха́, гдѣ́на пасха́, пасха́ всечестнаѧ на́мх возсі́ѧ. пасха́, ра́достію дрѣгх дрѣга ѿбѣ́мемх. Сѡ́ пасха́! и́збавле́нїе ско́рби, и́бо и́з гроба́ дне́сь іа́кв ѿ черто́га возсі́авх хрѣ́то́сх, же́ны ра́дости и́сполни глаго́ла: проповѣ́дите а́плѡмх.

Сла́ва и́ ны́нѣ:

Воскрѣ́нїѧ де́нь, и́ просвѣ́тїмсѧ торже́ствѡмх, и́ дрѣгх дрѣга ѿбѣ́мемх. рце́мх бра́тїе, и́ ненавѣ́дщымх на́сх, прости́мх всѧ́ воскрѣ́немх, и́ та́кв возопї́емх: хрѣ́то́сх воскресе́ и́з мѣ́ртвух, сме́ртїю сме́рть попрáвх, и́ свщымх во гробѣ́хх жи́во́тъх дарова́вх.

Стіх: Так нехай згинуть грішники від лица Божого, а праведники нехай звеселяться.

Жони-мироносиці, рано-вранці прийшовши до гробу Життедавця, знайшли ангела, що сидів на камені. І він, провістивши їм, так промовив: «Чому шукаєте Живого серед мертвих? Чому оплакуєте Нетлінного, ніби Він — тлінний? Ідіть та несіть благу вість [про Воскресіння] учням Його».

Стіх: Ось день, який сотворив Господь, радіймо ж і веселімось у цей день!

Пасха прекрасна! Пасха, Господня Пасха! Пасха преславна нам засяяла! Пасха — радісно обіймімо одне одного! О, Пасхо, звільнення від скорботи: сьогодні бо з гробу, наче з палацу, засяяв Христос і жінок [мироносиць] наповнив радістю, промовляючи: «Проповідуйте [про Мене] апостолам».

Глава Отцю і Сину і Святому Духу, і нині, і повсякчас, і на віки віків. Амінь.

Воскресіння день — просвітімось торжеством і одне одного обіймімо! Скажімо «браття» і тим, хто ненавидить нас; простімо все заради воскресіння, і так заспіваймо: «Христос воскрес із мертвих, [Своею] смертю смерть подолав і тим, що у гробах, життя дарував».

И по немъ: Христосъ воскресъ: весь трижды. И ектенія мала.

Тут відкривається сутність життя майбутнього віку: Любов. І тим, хто не здатний пробачити один одному всього в радості Воскресіння, залишається одне: щезнути, як дим. На бенкеті Любові немає місця ненависті. Любов *все покриває* (1 Кор. 13:7). Нині Церква ще на землі дає образ райського блаженства, свято захоплюючи любов'ю до того буття, де *Бог буде всім в усьому* й радості не буде кінця. Всеосяжний, всепрощаючий, вселюблячий та вселенський характер Пасхи Христової відображає читане після цілування

**СЛОВО ОГЛАСИТЕЛЬНОЕ У СВЯТИЙ ТА СВІТЛОНОСНИЙ ДЕНЬ
ПРЕСЛАВНАГО ТА СПАСИТЕЛЬНОГО
ХРИСТА БОГА НАШОГО ВОСКРЕСІННЯ,**
автором якого є святий Іоанн Златоуст.

Ище кто благочестивъ и боголюбивъ, да насладится сего добраго и свѣтлаго торжества. Ище кто рабъ блгоразумный, да внидетъ радъся въ радость гда своего. Ище кто потрѣдися постѣся, да воспріиметъ нынѣ динарій. Ище кто ѿ перваго часа дѣлалъ есть, да пріиметъ днесь прѣвны долгъ. Ище кто по третіемъ часѣ пріиде, благодарѣ да празднуетъ. Ище кто по шестомъ часѣ достигъ, ничтоже да смнѣся, ибо ничимже ѿтщется. Ище кто лишѣся и девѣтаго часа, да пристѣпитъ, ничтоже смнѣся, ничтоже боѣся. Ище кто точію достигъ и во единадесѣтый часъ, да не оустрашѣся замедленіа: любчестивъ бо сый вѣка, пріемлетъ послѣднѣаго якоже и перваго:

Хто благочестивий та боголюбивий, нехай насолодиться цим добрим та світлим торжеством. Хто є рабом блгоразумним, нехай увійде, радіючи, в радість Господа свого. Хто потрудився постуючи, нехай прийме нині динарій. Хто з першої години працював, нехай прийме сьогодні справедливу плату. Хто після третьої години прийшов, нехай святкує, дякуючи. Хто після шостої години встиг прийти, нехай ні в чому не сумнівається, бо нічого не втрачає. Якщо хтось аж до дев'ятої години забарився, нехай приступить без сумніву і без остраху. Коли хтось лише об одинадцятій годині встиг прийти, [то й він] нехай не боїться затримки: адже Щедрим є Владика, Який приймає останнього, як і першого; дає спочинок тому, хто прийшов об одинадцятій

о̀упокоєвѣѣтъ въ єдинна-
десѣтый часъ прише́дшаго,
ѣ́коже дѣла́вшаго ѿ перваго
часѣ. и послѣднѣго мѣлѣтъ, и
перво́му о̀угождаѣтъ, и ѿно́му
даѣтъ, и семѣ́му да́рствѣтъ, и
дѣла́ пріѣмлетъ, и на́мѣреніе
цѣлѣтъ, и дѣла́ніе почиѣтъ,
и предложѣніе хвалитъ. Тѣ́мже
о̀убо́мъ кни́дите всѣ въ ра́дость
гдѣ своєго̀: и пер́вѣи и вторѣи,
мзду́ пріимѣте. бога́тѣи и
о̀убо́зѣи, дрѣ́вѣ со дрѣ́гомъ
ли́кѣйте. возде́ржницы и ле́-
ни́вѣи, де́нь почи́те. по-
сти́вшіи́ся и непости́вшіи́ся,
возвесели́те́ся де́нь. Трапе́за
испо́лнена, наслади́те́ся всѣ.
тѣ́лѣцъ о̀упитѣ́нный, никто́же
да и́зыдетъ ѣ́лчѣи: всѣ насла-
ди́те́ся пи́ра вѣ́ры: всѣ воспри́-
ми́те бога́тство блага́сти.
Никто́же да рыдаѣтъ о̀убо́жест-
ва, ѣ́внѣи бо ѿбще́е црѣ́тво.
Никто́же да пла́четъ прегрѣше́-
нѣи, прощѣніе бо ѿ грѣ́ба
возсе́ѣ. Никто́же да о̀убо́и́те́ся
смер́ти, свободи́ бо насѣ спсо́ва
смер́ть. о̀угаси́ ю̀, и́же ѿ не́ѣ
держі́мый. плѣ́нѣи ѣ́да, соше́дый
во ѣ́дѣ. ѿгорчи́ є́го̀ вкѣ́сивша
плѣ́ти є́го̀. И сѣ́е предпріѣ́мый
исѣ́ѣа возопи́: ѣ́дѣ, глаго́летъ,
ѿгорчи́ся, срѣ́тъ тѣ́ дѣлѣ́.
ѿгорчи́ся, и́бо о̀упраздни́ся.

годині, так само як і тому, хто
від першої години трудився; і
останнього милує і першому
догоджає; і тому дає, і цього
обдаровує; і справи приймає, і
намір вітає; і дію цінує, і го-
товність хвалить.

Отож увійдіть всі в радість
Господа нашого, і перші й ос-
танні нагороду прийміть. Ба-
гаті та вбогі, разом радійте.
Здержливі та ліниві, день
[цей] вшануйте. Хто постував
і хто не постував, возвеселіть-
ся нині. Трапеза наповнена,
насолодіться всі. Тілець вго-
дований, тож ніхто нехай не
піде голодний. Всі насолодіть-
ся бенкетом віри. Всі насоло-
діться багатством благості.
Нехай ніхто не ридає через
[свою] убогість, бо явилось
спільне царство. Нехай ніхто
не плаче за свої провини, бо
прощення від гроба засяло.
Нехай ніхто не боїться смерті,
бо звільнила нас Спасителя
смерть. Приборкав її Той, Хто
нею був держимий. Полонив
пекло Той, Хто зійшов до пек-
ла. Засмутив пекло, яке вку-
сило Плоті Його.

І це провіщаючи, Ісайя ви-
гукнув: пеклу стало гірко, —
каже він, — коли зустріло во-
но Тебе долу. [Пекло] Засму-
тилося, тому що упразднило-
ся. Засмутилося, бо стало ос-

ѡгорчѣся, ꙗко поруганъ бысть.
 ѡгорчѣся, ꙗко оумертвѣся.
 ѡгорчѣся, ꙗко низложѣся.
 ѡгорчѣся, ꙗко связѣся. прїѣтъ
 тѣло, и бѣ приразѣся. прїѣтъ
 зѣмлю, и срѣте небо. прїѣтъ
 еже видѣше, и впадѣ во еже
 не видѣше. Гдѣ твоѣ, смерте,
 жало, гдѣ твоѣ, ѡде, побѣда;
 воскресѣ хрѣтосъ, и ты
 низвергася еси. воскресѣ хрѣтосъ,
 и падоша дѣмони. воскресѣ
 хрѣтосъ, и радуются ѡггнѣ.
 воскресѣ хрѣтосъ, и жизнь жи-
 тельствуетъ. воскресѣ хрѣтосъ, и
 мертвыи ни единыи во гробѣхъ:
 хрѣтосъ во востахъ ѿ мерт-
 выхъ, начатокъ оубо оупшнхъ
 бысть. Тому слава и держава,
 во вѣки вѣковъ. аминь.

м'яним. Засмутилося, бо
 умертвилося. Засмутилося, бо
 зруйнувалося. Засмутилося,
 бо стало зв'язаним. Прийняло
 Тіло, і на Бога натрапило.
 Прийняло землю, але зустрі-
 ло небо. Прийняло те, що ба-
 чило, і було поневолене тим,
 чого не бачило. Смерть! Де
 твоє жало? Пекло, де твоя пе-
 ремога? Воскрес Христос — і
 ти повалене. Воскрес Христос
 — і впали демони. Воскрес
 Христос — і радіють ангели.
 Воскрес Христос — і життя
 торжествує. Воскрес Христос
 — і немає жодного мертвого у
 гробі. Адже Христос, Який
 встав із мертвих, початком
 усопших став. Йому і слава і
 держава на віки віків. Аминь.

Це слово настільки глибоке й правильне, що Церква постановила вшано-
 вувати свт. Іоанна Златоуста співом йому тропаря.

Оустъ твоихъ ꙗкоже свѣт-
 лость ѡгна возсіявши блго-
 датъ, вселеннью просвѣти: не
 сребролюбїѣ мїрови сокровища
 снискѣ, высотѣ намъ смиренно-
 мдрїѣ показѣ, но твоими сло-
 весы наказѣ, ѡче іѡанне зла-
 тоусте, моли слова хрѣта бга,
 спастїся душамъ нашимъ.

Вогняних уст твоїх благодать,
 засяявши мов світоч, просвітила
 всевіт; не срібллюбства скарб
 для світу ти зібрав, висоту сми-
 ренної мудрості нам показав. Та,
 словами твоїми нас навчаючи,
 отче Іоанне Златоусте, моли
 Слѡва, Христа Бога, про спасіння
 душ наших.

Моління Церкви посилюється в **сугубій ектенїї**, котра просить людям
 великих і щедрих милостей у Людинолюбця Бога. Ревність моління хор під-
 креслює трикратним співом **Господи, помилуй**. У **прохальній ектенїї**,
 як говорить про те її назва, Церква просить Господа про різні духовні потре-
 би християнина. Хор на кожне прохання ектенїї від імені тих, що моляться,

співає **Подай, Господи.**

Священник виголошує: Мир всем, а диякон закликає вірних схилити голови на знак смирення та скрушення духу. Священник у молитві над тими, що схилили свої голови, смиренно благає Бога, Який зійшов із Небес задля спасіння людства, помилувати тих, що схилили перед Ним свої голови, бо тільки від Нього вони чекають милості й спасіння, та просить повсякчас зберегти нас від диявола.

Сугуба й прохальна екстенії на утрени нічим не розділяються та, зливаючись, утворюють одну розлогу величну молитву.

Виголосом **Премудрость** починається чин відпусту. Відпуст — благословення священника на вихід віруючих із храму після богослужіння.

Хор від імені всіх віруючих просить: **Благослови.** Священник ревно виголошує величне і сповнене таємниці Ім'я Боже: **Сый** (євр. «Сущий», «Єгова») **благословен Христос Бог наш.**

Далі Церква просить Господа **утвердити** святу православну **віру** православних християн на віки віків.

Замість звичайного закінчення утрени духовенство знову заспіває тропар — переможну пісню сьогоднішнього свята. Хор доспіває її, а настоятель виголошує відпуст, який іще раз нагадує сенс сьогоднішнього торжества:

Хр̑тос̑з̑ воскрес̑ий̑ из̑ мерт-
вух̑з̑, смер̑т̑ю смер̑ть̑ попра̑в̑ий̑,
и̑ с̑щ̑им̑з̑ во гроб̑ѣх̑з̑ жив̑от̑з̑
дарова̑вий̑: ист̑инный̑ б̑г̑з̑ на̑ш̑з̑,
моли̑твами̑ пр̑еч̑ист̑ы̑а̑ сво̑е̑а̑
м̑т̑ре̑ и̑ вс̑ѣх̑з̑ ст̑ы̑х̑з̑, поми̑л̑-
ет̑з̑ и̑ спас̑ет̑з̑ на̑с̑з̑, ѿ̑ак̑о̑ бл̑г̑з̑ и̑
ч̑л̑в̑ѣко̑лю̑бе̑ц̑з̑.

Христос, що воскрес із мертвих, смертю смерть подолав і тим, хто в гробах, життя дарував, істинний Бог наш, за молитвами Пречистої Своєї Матері та всіх святих помилує та спасе нас, як Благий і Людинолюбєць.

Настоятель благословляє віруючих Хрестом і виголошує Пасхальне вітання: **Христос воскрес!** Весь храм відповідає йому: **Воистину воскрес!**, а хор тричі співає урочистий тропар і особливий піснеспів, який підтверджує обітвання Христа про наше спасіння:

И̑ на̑м̑з̑ дарова̑ жив̑от̑з̑ в̑ѣч-
ный̑, поклан̑я̑ем̑ся̑ ѿ̑г̑о̑ трид̑-
не̑в̑ном̑у̑ воскр̑с̑і̑н̑ю̑.

І нам дарував життя вічне! Поклоняємося Його триденному воскресінню.

Після цього хор співає **Пасхальний час.** Пасхальні часи, які співаються тільки в день Пасхи та в усю Світлу седмицю, значно відрізняються від звичайних — насамперед тим, що на них нічого не читається, а все співається. Це робиться на знак величезної радості, що переповнює серця всіх віруючих. Крім цього, Пасхальний час складається не з псалмів (Псалтир на Світлій седмиці не читається), а з набору недільних і пасхальних піснеспівів, які щойно звучали на Світлій заутрені. Тому текст Пасхального часу ми не

наводимо.

ПАСХАЛЬНА БОЖЕСТВЕННА ЛІТУРГІЯ

Піст Великої Суботи закінчується опівночі (до перших півнів — Трульський Собор, правило 89; правило 1 святого Діонісія Александрійського; Типікон — послідування Великої Суботи). Як наслідок, Літургія в день Святої Пасхи звершується в найбільш ранній час — одразу після утрени, зазвичай близько другої ночі: *Последование Литургии бывает порану.*

У день Святої Пасхи звершується Літургія святителя Іоанна Златоуста.

Літургія — суспільне богослужіння, за яким звершується Таїнство Святого Причастя. Божественна літургія називається також Євхаристією — подякою. Звершуючи її, ми дякуємо Богу за спасіння людського роду від гріха, прокляття смерті Жертвою, принесеною на Хресті Його Сином, Господом нашим Ісусом Христом.

Це велике Таїнство любові Бога до людини було встановлено Самим Ісусом Христом на Тайній Вечері (Мф 26:26-29, Мк 14:22-25, Лк 22:19-21; 1 Кор. 11:23-26). Господь велів творити це Таїнство на знак спомину Його (Лк 22: 9).

Потім священник вимовляє початковий виголос: **«Благословенно Царство...»**

Святитель Іоанн Златоуст так говорить про цей урочистий момент: «Уже перші слова Божественної літургії говорять нам про те, що місце, куди ми входимо, щоб принести словесну службу, — благословенне Царство Святої Трійці. **«Благословенно Царство, — виголошує священник, — Отца и Сына и Святаго Духа»** — бо через втілення Господа люди збагнули, що в Трьох Особах існує Бог. Тому на початку ми сповідуємо Трійцю», благодатне царювання Христа з Отцем і Духом у Церкві.

Триєдність багатьох частин Літургії — виголоси, ектенії, початкові антифони, Трисвята пісня, Алілуя, спів прокімена тощо — свідчить про нашу присутність у Царстві Святої Трійці.

Священнослужителі співають тричі тропар:

Хрѣтосъ воскресъ изъ мѣртвыхъ, смертѣю смертъ попрѣвъ, и ѿ- щымъ во гробѣхъ животъ да- ровѣвъ.	Христос воскрес із мертвих, [Своєю] смертю смерть подолав і тим, що у гробах, життя дарував!
---	--

Тропар — короткий піснеспів, що виражає сутність свята.

Цей тропар співають тричі священнослужителі та тричі — хор. У Воскресінні Христовому прославилась уся Пресвята Трійця, одкровення про Яку принесено на землю Другою Її Особою, втіленим Словом, Яке воскресло з мертвих.

Після співу **«Христос воскрес»** починають стихословити 67-й псалом, причому вірші виголошує настоятель, а тропар «Христос воскрес» співає хор. Часто ці тропарі співають різними мовами світу. Перед виголошенням кожного вірша настоятель кадить одну зі сторін світу — схід, захід, південь, північ і знову схід.

Первый стих: Да воскреснетъ
бгъ, и расчюаѣтся врази егѡ,
и да бѣжатъ ѿ лица егѡ не-
навѣдшии егѡ.

*Зі схожими словами пророк Мойсей ніс Ковчег Заівту через пустелю (Чис. 10:35). Ці виклики належали до ритуалу Ковчега. Ці виголоси стали використовуватися на царських і релігійних святах.

Второй стих: Якъ исчезаетъ
дымъ, да исчезнутъ, якъ
таетъ воскъ ѿ лица огна.

Третий стих: Такъ да по-
гибнутъ грѣшницы ѿ лица
бгѡ, а праведницы да возме-
селатся.

Четвертый стих: Сей день
егѡже сотвори гдъ, возрадем-
ся и возвеселимся вѡнь.

*Останній вірш — зі 117 псалма. У цьому псалмі підноситься радісна хвала й подяка Богу.

Глава:

И нынѣ:

Нехай воскресне Бог, і розві-
ються вороги Його, і нехай тіка-
ють від лица Його ті, що нена-
видять Його*.

Як щезає дим, нехай щезнуть,
як тоне віск од вогню.

Так нехай згинуть грішники
від лица Божого, а праведники
нехай звеселяться перед Бо-
гом.

Ось день, який сотворив Гос-
подь, радіймо ж і веселімось у
цей день!*

**Глава Отцю і Сину і Святому
Духу.**

**І нині, і повсякчас, і на віки
віків. Амінь.**

І священники знову співають: **Христос воскрес из мертвых, смер-
тию смерть поправ.** Хор закінчує тропар: **И сущим во гробех живот
даровав.**

Миром Господу помолимся — цими словами починається велика,
або мирна ектенія. Віруючих закликають звершити моління в мирі, тиші
та спокою духу, з чистою совістю, в однодумності та взаємній любові. Ми
просимо такого миру в Господа, який апостол Павло називає вищим від уся-
кого уявлення (див. Флп. 4:7), просимо допомоги в наших повсякденних ну-
ждах, просимо духовної досконалості, щоб слідувати за Владикою Христом,
Який сказав: «будьте досконалі, як Отець ваш Небесний досконалий» (Мф
5:48).

Під час цієї ектенії священник про себе читає молитву 1 Антифону, якою
можна молитися й іншим віруючим. Проте, оскільки під час ектенії потрібно
молитися разом з усіма всеохопною молитвою «Господи, помилуй!», цю мо-
литву найкраще прочитати разом із молитвою 2 Антифону.

 Цю молитву можна читати разом зі священником.

але тільки про себе та лише в храмі.

Господи Боже наш, Твоя сила несказанна і слава незбагненна. Милість Твоя безмірна і любов до людей невимовна. Сам, Владико, з благості Твоєї зглянься на нас і на святий храм цей, і подай нам і тим, що моляться з нами, багату милість Твою і щедрість.

Після виголосу починається спів пасхальних літургійних антифонів, розділених малими ектезіями на три частини — на честь Пресвятої Трійці.

Ἀντίφωνος ᾶ.

Стіх ᾶ: Восклікните гдѣви всѣмъ землѣмъ.

Приспѣвъ: Молтвами вѣщи, спсе спаси насъ.

Тойжде стіхъ: Восклікните гдѣви всѣмъ землѣмъ, пойте же имени его, дадите славу хвалѣ его. Молтвами вѣщи, спсе спаси насъ.

Стіхъ в: Рцыте вѣщ: колы страшна дѣла твоѣ, во множествѣ силы твоѣмъ солжѣтъ тебѣ врази твоѣ. Молтвами вѣщи, спсе спаси насъ.

Стіхъ г: Всѣмъ землѣмъ да поклонитса тебѣ, и поютъ тебѣ, да поютъ же имени твоему вѣшній. Молтвами вѣщи, спсе спаси насъ.

Слава, и нынѣ: Молтвами

Антифон 1

Стих 1: Кликніть до Господа, всі земні!

Приспів: Молитвами Богородиці, Спасителю, спаси нас.

Стих 2: Кликніть до Господа, всі земні, співайте імені Його, віддайте в славі хвалу Йому! Молитвами Богородиці, Спасителю, спаси нас.

Стих 3: Скажіть Богові: які страшні діла Твої! Велика сила Твоя, і обмануться у сподіваннях вороги Твої. Молитвами Богородиці, Спасителю, спаси нас.

Стих 4: Уся земля нехай поклониться Тобі, псалми нехай Тобі співає, оспівує Твоє ім'я, Всевишній! Молитвами Богородиці, Спасителю, спаси нас.

Слава, і нині: Молитвами Богородиці, Спасителю,

вѣщѣ, спѣе спасѣ насѣ.

спаси нас.

Після *малої ектенії* співається другий антифон.

Під час співу антифону священник про себе молиться:

 Цю молитву можна читати разом зі священником,
але тільки про себе та лише в храмі.

ГОСПОДИ БОЖЕ НАШ, СПАСИ НАРОД ТВІЙ ТА БЛАГОСЛОВИ НАСЛІДДА ТВОЄ, ЗБЕРЕЖИ ПОВНОТУ ЦЕРКВИ ТВОЄЇ, ОСВЯТИ ТИХ, ХТО ЛЮБИТЬ КРАСУ ДОМУ ТВОГО, ПРОСЛАВ ІХ ТВОЄЮ БОЖЕСТВЕННОЮ СИЛОЮ І НЕ ЗАЛИШ НАС, ЩО НАДІЄМОСЯ НА ТЕБЕ.

Антифѡнъ вторѡй

Стѣхъ а: Бже оущедри ны и блгослови ны.

Прпѣвъ: Спаси ны сѣе вжій, воскресий из мертвыхъ, поющыя ти: аллилуа.

Тойже стѣхъ: Бже, оущедри ны, и блгослови ны, просвѣти лице твоє на ны, и помилуй ны. Спаси ны сѣе вжій:

Стѣхъ б: Да познаемъ на землѣ путь твоѣ, во всѣхъ языцѣхъ спасеніе твоє. Спаси ны сѣе вжій:

Стѣхъ г: Да исповѣдаются тебѣ людѣе бже, да исповѣдаются тебѣ людѣе вси. Спаси ны сѣе вжій:

Антифон 2

Стих 1: Боже, змилуйся над нами та благослови нас.

Приспів: Спаси нас, Сину Божий, воскреслий із мертвих, — тих, хто співає Тобі «Алілуя!»

Стих 2: Боже, змилуйся над нами і благослови нас, яви нам сяйво лица Твого і помилуй нас. Спаси нас, Сину Божий...

Стих 3: Щоб пізнали ми на землі путь Твій, між усіма народами спасіння Твое. Спаси нас, Сину Божий...

Стих 4: Нехай народи тебе прославляють, Боже, хай прославляють тебе всі народи. Спаси нас, Сину Божий...

Цими псалмами віруючі готуються до слухання піднесеного церковного

вчення про Втілення Бога Слова, викладеного у тропарі «*Єдинородний Сине и Слово Божий...*».

Сла́ва, і ны́нѣ: Єди́нородный
сѣ́, і сло́ве вѣ́ий, безсмертєн
сый, і њзвѣликый спсє́нїѧ на-
шегѡ рѧди воплотїтисѧ ѿ
сѣ́ѧ вѣ́ы, і приснодѣ́вы мрїи,
непрелѣжнѡ вочлѣвѣчнѡйсѧ:
распнїйсѧ же хрѣ́тє вѣ́е, смер-
тїю смерть попрѧвий, є́динъ
сый сѣ́ѧ трѣ́цы, прославлѧе-
мый о́цѣ ѡ́мѣ дхѣ́, спсє́н
на́сѧ.

Слава, і нині: Єдинородний
Сину і Слово Боже, Безсмерт-
ний єси, і зволив задля нашого
спасіння тіло прийняти від свя-
тої Богородиці та Приснодіви
Марії, без зміни ставши чолові-
ком. Ти ж розп'ятий був, Христе
Боже, і смертю смерть подолав;
Ти один у Святій Трійці, рівно
славлений з Отцем і Святим Ду-
хом, спаси нас.

Цей церковний гімн оспівує повноту Божої турботи про спасіння роду людського через пришествя у світ Сина Божого, Якого провістили старозавітні пророки, про втілення Його від Пресвятої Богородиці, а також розкривається таїна Божої Ікономії спасіння людини: проповідь Божественного вчення, вільні страждання та Хресна смерть Спасителя, якою Він переміг гріх і смерть.

Виголошується *мала ектенія*.

У цей час священник читає молитву:

 Цю молитву можна читати разом зі священником,
але тільки про себе та лише в храмі.

**Ти, що дарував нам ці спільні та згідні молитви
та обіцяв виконати прохання двох або трьох, що
згодяться просити в ім'я Твоє, Ти й нині прохання
рабів Твоїх на користь їм прийми, подаючи нам у
цьому віці розуміння Твоєї правди і в майбутньому
життя вічне даруючи.**

І знову звучать переможні рядки 67-го псалма. Співається третій антифон. Тропарі на ньому також можна співати різними мовами православних Церков світу.

Антифон 3

Стих а: Да воскреснетъ бгъ, и расточатся врази егво.

Тропарь: Хртосъ воскресъ изъ мртвыхъ, смертию смерть поправъ, и свщымъ во гробѣхъ животъ даровавъ.

Той же стихъ: Да воскреснетъ бгъ, и расточатся врази егво, и да вѣжатъ ѿ лица егво ненавидящии его.

Тропарь: Хртосъ воскресъ изъ мртвыхъ, смертию смерть поправъ, и свщымъ во гробѣхъ животъ даровавъ.

Стих б: Якъ исчезаетъ дымъ, да исчезнутъ, якъ таетъ воскъ ѿ лица огна.

Тропарь: Хртосъ воскресъ изъ мртвыхъ, смертию смерть поправъ, и свщымъ во гробѣхъ животъ даровавъ.

Стих г: Такъ да погнбнутъ грѣшницы ѿ лица бжїа, а праведницы да возвеселятца, да возрадуютца предъ бгомъ.

Тропарь: Хртосъ воскресъ изъ мртвыхъ, смертию смерть поправъ, и свщымъ во гробѣхъ животъ даровавъ.

Антифон 3

Стих 1: Нехай воскресне Бог, і розвіються вороги Його.

Тропар: Христос воскрес із мертвих, смертю смерть подолав і тим, що у гробах, життя дарував!

Той самий стих: Нехай воскресне Бог, і розвіються вороги Його, і біжать од Нього ті, що ненавидять Його.

Тропар: Христос воскрес із мертвих, смертю смерть подолав і тим, що у гробах, життя дарував!

Стих 2: Як щезає дим, нехай щезнуть, як танає віск од вогню.

Тропар: Христос воскрес із мертвих, смертю смерть подолав і тим, що у гробах, життя дарував!

Стих 3: Так нехай згинуть грішники від лица Божого, а праведники нехай звеселяться перед Богом.

Тропар: Христос воскрес із мертвих, смертю смерть подолав і тим, що у гробах, життя дарував!

Під час співу 3-го антифону звершується **Малий вхід**. Символіка малого входу, коли з північних врат вітара виходять свіченосці зі свічами, диякон із Євангелієм і священники, розкривається в таємній молитві, яку настоятель вимовляє в цей час: *Владико, Господи Боже наш, що установив на небі чини і воїнства ангелів і архангелів... вчини зі входом нашим, щоб був входом святих ангелів, які сослужать нам і разом славословлять твою благість.*

Творець Літургії святитель Іоанн Златоуст пише: «Херувими й серафими торжествують разом із нами це свято, котре є спільною і для них радістю. Свята Євхаристія — справа всієї Церкви, що ратоборствує на землі й торжествує на Небесах. Ми, грішні люди, щоб принести «жертву хвали», потребуємо небесних заступників — ангелів і святих.

Ходу Спасителя із сонмом ангелів і святих бачив під час Літургії преподобний Серафим Саровський.

Благословен вход святых Твоих... — промовляє настоятель, знаменуючи вхід у Царські врата хрестом. Диякон виголошує: *Премудрость, прости* (будьте уважні, станьте прямо!). Це закликання віруючих до того, щоб у простоті серця, стоячи благоговійно, слухати премудрість Божу, явлену світові проповіддю Спасителя.

Потім він виголошує **вхідний стих**:

Въ цѣрквахъ благословѣте вѣа,
гдѣ ѿ истѡчникъ израилевыхъ.

В церквах благословляйте Бога, Господа, ви, нащадки Ізраїля.

Якщо службу звершує архиерей, він звершує **кадіння** вівтаря й віруючих під час співу «**Іс полла еті, деспота**» («на многая літа, владико»). І співаються тропар і кондак, що відображують священні події свята.

Якщо ж ні, тропар і кондак співаються відразу після **вхідного стиха**. Ця група піснеспівів намагається охопити всі пам'яті, поєднані з днем завершення Літургії, показуючи те, що Безкровна Жертва приноситься «за всіх і за все».

Хрѣтосъ воскресъ изъ мѣртвыхъ,
смѣртѣю смѣрть попрѣвъ, и сѣщымъ во гробѣхъ живѡтѣ дарѡвъ.

Христос воскрес із мертвих, смертю смерть подолав і тим, що у гробах, життя дарував!

Предварѣшыа оутро ѡже ѡ маріи, и ѡврѣтшыа камень ѡвалѣнъ ѡ грѡба, слышахъ ѡ аггѡла: во свѣтѣ приносѣщнѣмъ сѣщаго, съ мѣртвыми что ѡще те ѡкѡ человекѣ; видите грѡбныа пелены, тецыте, и мѣрѡ проповѣдите, ѡкѡ воста гдѣ, оумертвѣвый смѣрть, ѡкѡ єсть снѣ вѣа, спасающаго родъ человекѣскій.

Жінки, що були з Марією [Магдалиною], прийшовши до гробу перед світанням і знайшовши камінь відваленим від нього, почули від Ангела: «Що ви шукаєте серед мертвих Того, Хто перебуває в вічному світлі, ніби Він — звичайна людина? Погляньте на поховальні пелени! Біжіть же й світові звістіть, що воскрес Господь, умертвивши Своєю смертю смерть, бо Він — Син Бога, що спасає рід людський!»

Слава, и нынѣ:

Слава Отцю і Сину і Святому

Їще њ ко грѡбѣ снизшелъ єси
безсмертне, но ѡдоу разрѣшилъ
єси силъ, њ воскреселъ єси ѡкво
повѣдїтель хрїтѣ вѣже, женамъ
мѣроносицамъ вѣщавый: радѣй-
тесѣ, њ твоимъ апломъ мїрѣ
дарѡанъ, падшымъ подаанъ вос-
кресенїе.

Духу. І нині, і повсякчас, і на ві-
ки віків. Амінь.

Якщо й до гробу Ти зійшов,
Безсмертний, та адову подолав
Ти силу, і воскрес, як перемо-
жець, Христе Боже, мироноси-
цям-жонам звістив: «Радійте!»
І апостолам свій мир благосло-
вив Той, Хто подає падшим
воскресіння!

Після співу тропарів звершується **пісня Хрещення**. У давнину в деяких Церквах на Пасху звершувалося хрещення підготовлених і навчених православною віровчення новонавернених. Співання тут (і протягом усієї Світлої седмиці — тижня після Пасхи) цієї пісні — відголосок давньої традиції, що з любов'ю бережеться Церквою.

Єлицы ко хрїтѣ крестїтесѣ,
ко хрїтѣ ѡблекотесѣ: ѡлланѡїа.

Всі ви, що в Христа хрестилися,
у Христа зодягнулися. **Алілуя**

**До кожного стиха співається приспів «Алілуя» (хвалить Бога) — радісне й таємниче слово, спів вічності (Одкр. 19:1, 3, 4).*

Якщо службу звершує архиерей, під час співу «**Елицы**» він молиться за всю Церкву Христову, виголошуючи слова князя Володимира, що він сказав під час Хрещення Русі: «**Поглянь із Небес, Боже, і побач, і відвідай цей духовний сад, і укріпи його, адже його насадила правиця Твоя!**» (пор. Пс. 79:15-16).

Мир всем! — виголошує священник. Так Господь після Свого славного Воскресіння вітав Своїх учнів (Лк 24:36). Із цим Божественним привітанням Він послав їх на всесвітню «проповідь Євангелія». Мир, — за словом святого Іоанна Златоуста, — є матір'ю всіх благ і основою радості. У слові «мир» Господь подав Своїм учням, а через них — усім пастирям Христової Церкви, духовну силу миру (Ін 14:27). До пришествя Господа мир між людиною та Богом був порушений гріхом. Гріх, оволодівши людиною, порушив стосунки й між людьми. Спаситель після Свого Воскресіння дарує людству через Святу Церкву Свій Божественний мир, з'єднуючи людей із Богом, одне з одним і з усім творінням (Ін 16:33).

На вітання священника **Мир всем!** диякон-читець від усіх віруючих говорить: **И духови твоему** — зустрічне побажання священнослужителю, який подає благодатний мир, того ж миру від Господа.

І виголошується прокімен (з грец. — той, що передує). **Прокімени** — «передуючі напутні слова свят і прийдешніх днів». Вони передують читанням із Діянъ чи Посланъ святих апостолів.

Диякон виголошує прокімен, потім його співає хор. Читається стих. Знову

хор співає прокімен. І зрештою, після виголошення першої частини прокімена дияконом, хор доспіває його.

Прокіменъ, гла҃сѣ ѿ: Сѣй дѣнь
ѣгоже сотвори, гдѣ, возрадѣм-
сѣ ѿ возвеселімсѣ вѣнь.

Стіхъ: Исповѣдайтесѣ гдѣви,
ѿкъ вѣгъ, ѿкъ въ вѣкы мнѣ-
лостъ ѣгѡ.

Прокімен: Цей день учи-
нив Господь, радіймо й весе-
лімося в ньому!

Стих: Дякуйте Господеві, бо
Він добрий; милосердя Його
— повіки.

Читанню Пасхального Євангелія передують стихи 1-8 першого розділу Ді-
янь апостолів, будучи для нього гідним вступом. Книга Діянй узагалі може
бути визначена як священна історія основоположних моментів давньоапо-
стольської Церкви після розп'яття та Вознесіння Господа Ісуса.

Дѣѣніѣ стіхъ аплѣ.

Первое оубо слово сотворихъ
ѡ всѣхъ, сѣ, деофіле, ѿже на-
чатъ іисъ творити же ѿ
оучити даже до днѣ, въ
онъже, заповѣдавъ аплѡмъ
дѣомъ стѣмъ, ѿже ѿзвѣра,
вознесѣсѣ: предъ нимъ же ѿ
постѣви себѣ жива по страданіи
своѣмъ во мнозѣхъ истинныхъ
знаменіихъ, дѣмни четъреде-
сѣтъми явлѣсѣ ѿмъ ѿ гла
ѿже ѡ црѣтѣи бжѣи: сѣ нимъ же
ѿ ядѣи повелѣ ѿмъ ѡ іерлѣма
не ѡлѣчатисѣ, но ждѣти
ѡбѣтованіѣ оѣа, ѣже слышасѣ-
те ѡ менѣ: ѿкъ іѡаннъ оубо
крестѣлъ ѣсть водою, въ же
ѿмѣте крестѣтисѣ дѣомъ
стѣмъ не по мнозѣхъ сѣхъ
днѣхъ. Онѣ же оубо сошѣдшесѣ
вопрошахѣ ѣгѡ, глагѡлюще: гдѣ,
ѿще въ лѣто сѣе оустроѣши

Діяннѣ святѣхъ Апостолѣв

Першу книгу я написав тобі, Феофіле, про все, що Ісус тво-
рив і чого вчив від початку до
того дня, коли Він вознісся,
давши через Святого Духа по-
веління апостолам, яких Він
обрав і перед якими після
страждань Своїх являв Себе
живим з багатьма вірними до-
казами, протягом сорока днів
являючись їм і говорячи про
Царство Боже. І, зібравши їх,
Він звелів їм: “Не відлучай-
тесь із Єрусалима, а чекайте
обіцяного від Отця, про що ви
чули від Мене, бо Іоан хрес-
тив водою, а ви, через кілька
днів після цього, будете охре-
щені Духом Святим”. Тому во-
ни, зійшовшись, питали Його,
кажучи: “Чи не в цей час, Гос-
поди, відновлюєш Ти царство
Ізраїлеві?” Він же сказав їм:

цáрствiє їнлево; Речé же кз
нiмз: нiвсть вáше развмiтн
временà ñ лiвта, їже оцiз по-
ложiн во своiй влáстн: но прiй-
мете силъ, нашедшъ стóмъ дхъ
на вы, ñ будете мнi свидiтелiе
во iерлiмiтi же ñ во всiй iудeн
ñ самарiн ñ дáже до послiд-
нихъ землi.

“Не ваша справа знати часи й строки, які поклав Отець у Своїй владі, але ви приймете силу, коли зійде на вас Дух Святий; і будете Моїми свідками в Єрусалимі та по всій Юдеї й Самарії та аж до краю землі”.

Стихи, що читаються, містять стислу оповідь про значення останніх днів перебування Спасителя на землі до Його Вознесіння (ст. 2-3), про розкриття перед учнями шляхів Царства Божого (ст. 3); тут же оповідається про обітвання Святого Духа (ст. 4-5); про відхилення останніх залишків земних сподівань патріотичного месіанізму (ст. 6-7) та про вселенське значення Христової Церкви, що відкриється у всесвітній проповіді апостолів, які прийняли Святого Духа: *«ви приймете силу Святого Духа, що на вас зійде, і будете моїми свідками в Єрусалимі, у всій Юдеї та Самарії й аж до краю землі»* (Діян. 1:8).

День Пасхи не просто радісний, як має бути кожне свято; він для нас — джерело всіх радощів і першопричина всього того світлого, обнадійливого й позитивного, чого б ми тільки могли бажати.

Справедливість сказаного, мабуть, ніхто так яскраво не відчув, як найближчі Христові учні. З арештом їхнього возлюбленого Учителя та з усіма подальшими жахливими подіями — наругою над Ним та ганебною смертю на Хресті, якій піддавали тоді тільки найлютіших злодіїв — в апостолів загинули всі надії. Вони було хотіли віддати себе проповіді Євангелія, присвятити себе духовному оновленню свого народу, допомагати всім знедоленим. А тепер — кому це потрібно, заради чого?.. Та чи існує справедливість узагалі? Правда, віра, милосердя, до яких закликав їх Учитель, — чи це не жалюгідна ілюзія, мрія ідеалістів? Досвід показує, що в цьому житті потрібні сила, зухвалість, влада, гроші — вони перемагають. І, напевно, мають рацію ті, хто успішно збагачується, хто вміє насолоджуватися благами життя, тому що за гробом нічого не буде. Поховають тебе — і всьому край... Тому лови момент, не втрачай нагоди, геть сором'язливість... Такі й подібні понурі, розпачливі думки пригноблювали настрої Христових учнів.

Побоюючись за свою долю, як послідовники засудженого й страченого, апостоли нишком зібралися, щоб вирішити, що далі їм робити, як налагодити своє особисте й сімейне життя, розладнане внаслідок їхнього захоплення ідеями Учителя...

Але ось на світанку третього дня після смерті Ісуса вони чують від знайомих жінок дивне сповіщення: Його гроб порожній, варта зникла, але явився Ангел і сказав їм, що Христос живий. Деякі з них начебто навіть зустріли Його по дорозі й говорили з Ним. Апостоли були занадто пригнічені всім тим,

що сталося, щоб поспішити повірити цим настільки неправдоподібним повідомленням: так боляче вони обпеклися, повіривши в ідею настання кращих часів.

Але ось увечері, того ж дня, Воскреслий тепер особисто являється перед ними й вітає їх знайомим голосом: *«Мир вам!»* Він дозволяє роздивлятися й торкатися Себе, Він навіть їсть і п'є перед ними. Логічно це неможливо... Але ось Він — тут і говорить із ними! Це не галюцинація, не привид, що зникає вдалині, а дійсно Учитель — радісний, сяючий, повний духовної сили. Так, Він постав із мертвих, як раніше про це передрікав. Апостоли думали, що Він говорив інакомовно, а тепер усе точно так і збулося.

Христос Воскрес? — Так, Воістину Воскрес! — Отже, істинно і все, чого Він учив. Виходить, існують і вища справедливість, і Добро, і вічне життя, до яких Він закликав! Вони не мрія, а реальність. Виходить, і ті блага, які Він обіцяє в тому світі, теж реальні та вічні.

Сприймавши всім своїм єством істину Христового Воскресіння, апостоли тепер горять бажанням повідомити її всім людям.

— Мужі Ізраїльські! — звертається апостол Петро до єврейського натовпу. — Вислухайте ці слова: Ісуса Назорея, Мужа, засвідченого вам від Бога силами й чудесами і знаменнями, які Бог сотворив через Нього серед Вас, як і самі знаєте, Цього... ви взяли й, прибивши цвяхами руками беззаконних, убили; але Бог воскресив Його, розірвавши пута смерті, тому що вона не могла Його втримати. Адже Давид каже про Нього: *«Я бачив Господа перед собою завжди, бо Він у мене по правиці, щоб я не захитався. Ось чому зраділо мое серце і звеселився мій язик. До того й тіло моє відпочине в надії, бо Ти не зоставиш душі моєї в аді і не даси Твоєму святому бачити зотління. Ти дав мені пізнати дороги життя; сповниш мене радіщами перед лицем Твоїм»* (Діян. 2: 25-28).

— Мужі браття! — продовжує апостол Петро. — Дозвольте сміло вам сказати про праотця Давида, що помер і був похований, і гроб його у нас по цей день. Будучи ж пророком і знаючи, що Бог із клятвою обіцяв йому від потомка з його лона воздвигнути Христа у плоті й посадити на престолі його, він, передбачивши, сказав про воскресіння Христове, що не залишиться душа Його в пеклі, і плоть Його не побачить тління. Цього Ісуса Бог воскресив, — ми всі цьому свідки!

Отже, Він, будучи вознесений Божою правицею і прийнявши від Отця обітницю Святого Духа, дарував те, що ви нині бачите й чуєте. Бо Давид не зійшов на небо, але сам говорить: *«Сказав Господь Господеві моему: сядь праворуч Мене, доки покладу ворогів Твоїх до підніжжя ніг Твоїх»*. Отже, твердо знай, весь дім Ізраїлів, що Бог зробив Господом і Христом цього Ісуса, Якого ви розіп'яли.

Почувши це, — оповідає далі книга Діян, — люди зворушилися серцем і сказали Петрові й іншим апостолам: *«Що нам робити, мужі браття?»* Петро ж відповів їм: *«Покайтеся, і нехай охреститься кожен із вас в ім'я Ісуса Христа на відпущення гріхів; і приймете дар Святого Духа»*. І вельми багато з присутніх увірували й охрестилися, і приєдналося до Церкви того дня близько трьох тисяч душ.

Так — не абстрактними доводами чи примусом, а вірою в Переможця пек-

ла і смерті — почалося розповсюдження християнської віри, якій судилося підкорити весь світ. І відтоді віра у Воскреслого перебуває в самому центрі нашого життя, будучи невичерпним джерелом наших сил і радості. Христос воскрес — отже, воскреснемо й ми. «Де, смерте, жало твоє? Де, шеоле, твоя перемога?» (пор. Ос. 13:14).

Чим ближче за часом до апостольської епохи, а отже, й до Христа, тим яснішою стає сутність Православ'я як осередку Христової істини та краси. Святі дні пасхальної радості більше, ніж будь-коли, дають переживати сказане псалмоспівцем:

«Господь — то мій Пастир, тому в недостатку не буду; на пасовиськах зелених оселить мене, на тихую воду мене запровадить! Він душу мою відживляє, провадить мене ради Ймення Свого по стежках справедливості. Коли я піду хоча б навіть долиною смертної темряви, то не буду боятися злого, бо Ти при мені, — Твоє жезло і Твій посох — вони мене втішать. Ти передо мною трапезу зготовав при моїх ворогах, мою голову Ти намастив був оливою, моя чаша — то надмір пиття!» (Пс. 22: 1-5).

Трапеза при ворогах — це Сам Господь, Жертва жива, Пасха нова і таїнствена... Її повнота відкриється в житті прийдешнього віку. Але й тут, на землі, у красі Пасхальної ночі, дано вірним передчути вічну радість її небесної блакиті, її золотого сяяння.

Під час читання звершується **кадіння**. Воно встановлене на знак благоговіння перед прийдешнім читанням Євангелія та вказує на те, що через євангельську проповідь благодать Святого Духа, розлившись у всі кінці світу, огорнула серця людей і навернула їх до вічного життя (2 Кор. 2:14).

Після читання Апостола хор співає **«Алілуя»**, а читець виголошує стихи із псалмів — алілуїарії: хвалебні гімни, котрі звіщають про явлення всім людям спасительної Божої благодаті. Цей спів є підготовчим до читання Євангелія та підкреслює його урочистість.

Аллилуїа, гласъ д̣: Ты воскресъ оуби́дриши сіѡна.	Аллилуиа: Ти встанеш, змилюєшся над Сіоном*
--	--

**Надія на те, що Бог втрутиться в долю Свого народу й допоможе йому, постійно звучить у пророків (Іс. 30:18; 49:13; Єр. 30:18); ...Сіону — Єрусалиму; святі отці пояснюють цей вірш як пророцтво про Церкву.*

Стіхъ: Гдѣ съ нбсѣ на зѣмлю призрѣ.	Стих: Господь із небес на землю глянув.
--	--

Душу Пасхальної утрени виражає канон святого Іоанна Дамаскина. Сутність пасхальної Літургії — це її Євангеліє: зачало 1 від Іоанна (Ін 1:1-17).

Учневі, *що його любив Ісус*, надає Церква оповідувати в день Пасхи про Божество Воскреслого Спасителя. Наступне за вказаними стихами Діянь апостолів читання Євангелія від Іоанна — свідчення всьому світові про Божественність воскреслого Спасителя та Засновника Вселенської Церкви, Котрий був, є та буде істинне Слово, Споконвічний Бог (Єгова), нині сходитиме *туда, де перше Він був* (Ін 6:62). *І не сходив на небо ніхто, тільки Той, хто з неба зійшов, — Людський Син* (Ін 3:13).

Тому Різдво, Воскресіння та Вознесіння — це три єдині прояви вічної Божественної природи Боголюдини. З указаної причини й читаються стихи 1—17 глави 1-ї від Іоанна, бо в них затверджується споконвічність, вічність Слова та благовіститься про Його втілення задля спасіння та обоження людини, завершальним моментом якого є Воскресіння та Вознесіння.

Читання Пасхального Євангелія відбувається багатьма мовами світу в ознаменування того, що Євангеліє було проповідане в усьому світі. У нашому випадку його читають грецькою, латинською та слов'янською мовами — стародавніми священними мовами Святого Письма. Проте в інших храмах можна почути Євангеліє й російською, молдавською, англійською, французькою та іншими, без ліку, мовами. Розділяється Євангеліє на три частини. Кожна частина прочитується іншими мовами, але в кінці — обов'язково церковно-слов'янською мовою — стародавньою священною мовою нашої Церкви, як найвеличнішою та наймилозвучнішою. Під час читання Пасхального Євангелія відбувається особливий передзвін, що сповіщає всьому навколишньому світові про Благу Звістку.

Перед аналоєм, на який диякон покладає Євангеліє, на амвоні стоять паламарі із запаленими свічами на знак благоговіння до слова Божого та ознаменування дарованого Євангелієм світла богорозуміння, яке просвіщає слухачів пізнанням спасительних таїн.

Перед читанням Євангелія священник молиться:

 Цю молитву можна читати разом зі священником,
але тільки про себе та лише в храмі.

ЗАСВІТИ В СЕРЦЯХ НАШИХ, Чоловіколюбче Владико,
нетлінне світло Твого богопізнання й відкрий мисленні очі наші, щоб ми розуміли Твої євангельські проповідування. Вложи в нас і страх блаженних Твоїх заповідей, щоб ми, перемігши всі тілесні похоті, провадили духовне життя, думаючи й діючи все, що угодне Тобі. Бо Ти єси просвічення душ і тілес наших, Христе Боже, і Тобі славу возсилаємо з безначальним Твоїм Отцем, і пресвятим, і благим, і животворящим твоїм Духом.

Еѵліє ѿ іѡанна.

Бѣ началѣ бѣ слово, и слово бѣ кз бгѣ, и бгѣ бѣ слово. Сѣй бѣ и сконнѣ кз бгѣ всѣ тѣмз бѣша, и без негѡ ничтоже бѣсть, ѣже бѣсть. Бѣ томз живѡтз бѣ, и живѡтз бѣ свѣтз человекѡмз: и свѣтз во тмѣ свѣтитсѧ, и тма ѣгѡ не ѡбѣтз.

Бѣсть человекз посланз ѿ бгѧ, и ма ѣмѣ іѡаннз: сѣй прїиде во свидѣтелство, да свидѣтелствует ѡ свѣтѣ, да вси вѣрѣ и мѣтз ѣмѣ. Не бѣ той свѣтз, но да свидѣтелствует ѡ свѣтѣ: бѣ свѣтз истинный, иже просвѣщаѣтз всѣкаго человекѧ грядѣщаго кз мїрз: кз мїрѣ бѣ, и мїрз тѣмз бѣсть, и мїрз ѣгѡ не познѧ: во своѣ прїиде, и своѣ ѣгѡ не прїѣша. Блїцы же прїѣша ѣгѡ, даде и мз ѡбласть чадѡмз бжїимз бѣти, вѣрѣющимз во и ма ѣгѡ, иже не ѿ кровѣ, ни ѿ похоти плотскїѧ, ни ѿ похоти мѣжескїѧ, но ѿ бгѧ родїшасѧ.

И слово плѣть бѣсть и вселїсѧ кз ны, и вїдѣхомз славу ѣгѡ, славу ѣкѡ єдинороднагѡ ѿ оца, испѡлнь влїти и истинны. Іѡаннз свидѣтелствует ѡ немз и воззѧ глагола: сѣй бѣ, ѣгоже рѣхз, иже по мнѣ грѧ-

Евангелїє від Іоанна

Споконвіку було Слово, і з Богом було Слово, і Слово було — Бог. З Богом було воно споконвіку. Ним постало все, і ніщо, що постало, не постало без нього. У ньому було життя, і життя було — світло людей. І світло світить у темряві, і не поїняла його темрява.

Був чоловік, посланий Богом, ім'я йому — Іоан. Прийшов він свідком — свідчити світло, щоб усі з-за нього увірували. Не був він світло — був лише, щоб свідчити світло. Справжнє то було світло — те, що просвітлює кожну людину. Воно прийшло у цей світ. Було у світі, і світ ним виник — і світ не впізнав його. Прийшло до своїх, — а свої його не прийняли. Котрі ж прийняли його — тим дало право дітьми Божими стати, які в ім'я його вірують; які не з крові, ані з тілесного бажання, ані з волі людської, лише — від Бога народилися.

І Слово стало тілом, і оселилося між нами, і ми славу його бачили — славу Єдинородного від Отця, благодаттю та істиною сповненого. Свідчить про нього Іоан, і проголошує, промовляючи: «Ось той, про кого я говорив: Той, що йде за мною, існу-

<p>ДЫЙ, ПРЕДО МНОЮ БЫСТЬ, ЯКВ ПЕРВѢ МЕНЕ БѢ. И ѿ ИСПОЛНЕНІА ЕГО МЫ ВСИ ПРІАХОМЪ И БЛГТЬ ВОЗ БЛГТЬ: ЯКВ ЗАКОНЪ МОУ- СЕОМЪ ДАНЪ БЫСТЬ, БЛГТЬ ЖЕ И ИСТИНА ИИСУ ХРІТОМЪ БЫСТЬ.</p>	<p>вав передо мною, був раніше за мене». Від його повноти прийняли всі ми — благодать за благодать. Закон бо був даний від Мойсея, благодать же й істина прийшла через Ісуса Христа.</p>
---	--

У Євангелії, що читається, є два богословські центри: ст.1-4 (Споконвіку було Слово, і з Богом було Слово, і Слово було — Бог) та ст.14 (І Слово стало тілом).

Сенс цих текстів у даному літургічному їх тлумаченні той, що воскресити Свою плоть, в часі прийняту, міг тільки її позачасовий, вічний Житель. Воскреснути міг лише споконвічно Суцйй, Вічний, бо Воскресіння виражає непідвладність виникненню та знищенню. Але це і є вічність: *Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку. Аминь* (Мф 28:20). Дати таку обітницю міг тільки Той, Хто в іншому місці говорить про Себе: *Я — перший і останній* (Одрк. 1:17). Бути на початку всього — це значить бути початком усього, принципом усього.

Вічне Слово в силу Своєї всемогутності та вічності утворило і плоть Свою, прийняту від смертних, плоттю вічною. Воскресла плоть — це плоть вічна, плоть для буття у вічності.

Вічне Слово Боже для того і втілилося, аби зробити земне, плотське вічним, небесним; іншими словами, Воно втілилося для того, щоб воскреснути й воскресити. Воскресіння — вираження вічності Сина Божого та Слави Його в образі плоті. Воскресла плоть — образ вічності Втіленого.

«Нетлінний Син створив Свою людину, для того, щоб Він здобув нову славу та, змінивши в Собі земне в останні дні, як Бог прямував звідси до Бога» (Святитель Григорій Богослов).

Втілення — це дарування іпостасного буття людському єству, що втратило іпостасність у гріхопадінні. Тому втілення Сина Божого — це творіння нової людини, Адама Нового, і з ним — нового світу: «Боже Слово, — каже святий Іоанн Дамаскин, — з'єдналося не з такою плоттю, яка раніше вже існувала у власній іпостасі, але у Своїй іпостасі... було буттям плоті. Саме Слово стало для плоті іпостассю, так що вона водночас стала і плоттю, і плоттю Бога Слова».

Тому від часу втілення Сина Божого плоті людській дана можливість бути тільки плоттю Сина Божого, тобто перебувати у Його вічності та повноті. Воскресіння — видимий плід цього долучення до Пасхи Господньої, основу якого покладено у Хрещенні та Причасті.

Пасхальне євангельське читання є, таким чином, повістю про вічність Творця і про нове творіння, читанням першої глави нової книги нового буття. І Церква, наслідуючи Ангелів, що хвалили Бога у дні творення світу (див. Іов. 38:7), кожен стих Євангелія нового буття зустрічає урочистим і хвалебним ударом у дзвін, а останній стих — загальним передзвоном.

Після прочитання Євангелія у Древній Церкві належало виголошувати

повчальне слово. У нашій практиці після Євангелія ідуть єктенії: **сугуба та про оглашених**. Свята Церква, долучивши віруючих до Божественної мудрості через читання Слова Божого, спонукає їх до особливого молитовного прохання, яке богослужбовою мовою називається старанним молінням.

Сугуба єктенія починається закликком: **Рцем вси...** Церква закликає як священнослужителів, так і віруючих усіма силами й спроможностями душі звернутися з любов'ю, надзвичайно глибокою вдячністю та відданістю Богові та в Ньому Одному шукати собі допомоги й заступництва.

Старанність моління хор підкреслює трикратним співом **Господи, помилуй**.

Під час **наступної єктенії** священник молиться **про оглашених**, «*подклонивших свои выи (шиї)*», тобто тих, що в смиренні й сумирності очікують дарів Божої благодаті, відкидаючи впертість — безсердечність і гордість язичницького світу. «*Бог противиться гордим, а смиренным дае благодать*», — каже апостол (1 Пет. 5:5). І пророк звіщає слова Господні: «*на кого Я дивлюсь ласкаво: на вбогого й скрушеного духом і на того, що тремтить перед Моїм словом*» (Іс. 66:2).

...Призри на рабы Твоя оглашенныя... и сподоби я (їх) во время благополучное бани пакибытия — молиться священник. «*Баня пакибытия*» — відродження, нове життя із Христом через Хрещення (див. Тит. 3:5-7). Але «купіллю відродження» святі отці називали й покаяння — купіль сліз, що омиває нечисту совість.

Оглашенные, изыдите (вийдіть) — виголошує диякон.

Смирення, тихість і митарева молитва можуть подати сміливість бути з вірними на Господній Тайній Вечері — Євхаристії. Людина, що не розкаялась у гріхах, не проникне в сутність цієї Тайни, її серце буде відлучене від зібрання вірних християн.

Починається **Літургія вірних**. Вірні християни утворюють Церкву Христову. Вони співслужать священнику в Таїнстві Євхаристії. Народ церковний — хранитель істини й благочестя, і священник у двох таємних молитвах просить для них, «котрі з любов'ю служать Богу, очищення душі й тіла та зміцнення силою Святого Духа, духовного розуму, причастя Святих Таїн і Небесного Царства». І ми молимося «**о свышнем мире**», «**о мире всего міра**», про позбавлення «**от всякия скорби, гнева и нужды**». «Кожен із нас у своєму чині нехай дякує Богові, беручи участь у Євхаристії», — писав у II столітті святитель Климент Римський.

Вірні учні Спасителя ідуть вказаним Ним шляхом і входять за Ним у Святе Святих, у Царство Боже. «Відклавши житейські турботи», з чистими помислами вони співрозпинаються і співпомирають із Христом для світу, щоб жити з Господом у вічності.

«*Ніхто не достойний зі зв'язаних тілесними похотіннями й насолодами братися або наближатися, або служити Тобі, Царю Слави, бо служіння Тобі є великим і страшним і для самих Небесних Сил*», — молиться священник. І ми, подібно до Ангельських Сил, являючи собою радісні лики херувимів, співаємо пісню Животворчій Трійці, відклавши суєтні турботи, зміцнюючи серце й думку в спогляданні Божественної таїни, що нам явлена нині. Син Божий, Цар віків, Господь і Владика всього всесвіту, «дориносимий» (у

давнину царів і героїв, переможців носили на схрещених списах, поклавши на них щити, аби підкреслити славу, котру їм віддавали) на Небесах Ангельськими чинами, прийшов на землю, щоб звершити тайну спасіння людства. Син Божий — Святий Агнець, «що на Себе гріх світу бере» (Ін 1:29) через принесення Себе в Жертву Богу Отцю і тим самим відновлює втрачений прародителями зв'язок Бога з людиною, — пропонує Пречисте Тіло й Кров Свої в Божественну Їжу християнам, освячуючи їх і подаючи їм Вічне життя та втрачене людством синівство Святому Богу Отцю.

Звершуючи **Великий вхід**, священнослужителі несуть Святі Дари — чашу з вином і дискос з Агнцем і часточками, вийнятими за пам'ять святих і всіх пом'янутих живих і спочилих членів Церкви. Співається **Херувимська пісня**.

Їже херувімы тайннѡ ѡбразѡ-
юще, ѡ животворѡщей трѣцѣ
трисѣвѣю пѣснь припѣвають,
всѣкое нынѣ житѣйское ѡло-
жѣмъ попечѣнїе.

Ми, що образ херувимів в Тай-
ні цій являємо, і Животворчій
Трійці трисвяту пісню з ними
співаємо, всякі нині життєві від-
кладемо піклування.

На відміну від Малого входу з Євангелієм, вхід зі Святими Дарами має назву «Великий» через велич згадуваної тут події та через важливість мети, заради якої звершується: Святі Дари переносять на престол для звершення святого таїнства Причастя та принесення їх у жертву Богу; вони зображають Самого Господа Ісуса Христа, що прямує на вільні страждання та смерть за гріхи людей. Тому під час соборного служіння виносять ще й хрест, копіє та лжицю, які нагадують знаряддя страждання та смерті Спасителя. Амвон знаменує в цей час Голгофу, храм — увесь світ, за який приніс Себе в Жертву Спаситель. У цей великий час священник поминає Святішого Патріарха — **«Великого Господина и Отца»**, а також усіх православних християн. Віруючі в храмі на це тихо відповідають: *«Священство твое да помянет Господь Бог во Царствии Своем, всегда, ныне и присно и во веки веков»*.

Молитовне поминання членів Святої Церкви, що звершується на Великому вході, означає, що Святі Дари будуть принесені в Жертву Богу за спасіння всіх пом'янутих.

Їѡкѡ да цр҃ѣ всѣхъ подѣ-
мемъ, ѡг҃льскими невидимѡ
дорѣносїма чїнми. Ѳллилѡїа,
Ѳллилѡїа, Ѳллилѡїа.

Щоб прийняти й нам Царя всіх,
що Його як Переможця ангельсь-
кїї чини супроводжують невиди-
мо. Алїлуя, алїлуя, алїлуя.

Чашу й дискос вносять у вівтар і ставлять на розгорнутий на Плащаниці антимінс, являючи прообраз зняття тіла Спасителя з Хреста та покладання Його у Гробі (див. Ін 19:38-42). Читається тропар: *Благообразный Иосиф, с древа снем пречистое тело Твое, плащаницею чистою обвив и благоуханьми, во гробе нове, закрыв, положи. Царські врата закриваються.*

Великим покрівцем, як чистою плащаницею, покриваються Чаша й дискос. Малі покрівці означають сударій (плат), який покривав голову Спасителя під час погребіння (Ін 20:7), і погребальні пелени.

Великий вхід — це і пророцтво про Друге Пришестя. *Ублажи, Господи, благоволением Твоим Сиона, и да созиждутся стены Иерусалимския* — молиться священник про Горній Єрусалим (див. Одкр. 21:2) та про очищення нас «Жертвою правди», що зараз буде звершена.

У **прохальній ектенії** Церква молиться про перенесені на престол Святі Дари: **Исполним** (доповнимо, примножимо) **молитву нашу Господеви...** про дарування благ спасительних, бо Господь Ісус Христос казав, що й Отець Небесний дасть блага тим, хто просить у Нього (Мф 7:11). **Мир всем**, — виголошує священник. Христос залишив нам Свій мир і заповідь любити одне одного, як Він полюбив нас (Ін 14:27, 15:12).

Возлюбим друг друга, да единомыслием исповемы... — закликає диякон, і ми співаємо: **Отца и Сына и Святого Духа, Троицу Единосущную и Нераздельную**. Священнослужителі у вівтарі цілують один одного в плечі з Христовою любов'ю, вітаючи: **Христос воскрес — Воистину воскрес!** У давнину всі у храмі цілували одне одного, чоловіки — чоловіків, жінки — жінок. Ця священнодія носить назву «цілування миру». За словами святих отців, воно означає єднання душ та покидання усякої злопам'ятності. «По тому пізнають усі, що ви учні Мої, як будете мати любов між собою» (Ін 13:35), — каже Господь. Євхаристичне принесення може бути здійснене тільки за умови взаємної любові, єдності, єдиної віри та єдиного віровчення.

Виголос: **Двери! Двери!** говорить, що, як у перші віки християнства привратники ретельно охороняли двері храму від вторгнення невірних, так і ми тепер, огородивши серце від лукавих помислів, в єдності думок сповідуємо догмати своєї віри. **Символ віри**, що співається у православній Церкві за Божественною Літургією всіма віруючими, з дуже давніх часів входить до чину Літургії. Він був складений з волі Духа Святого святими отцями Першого (325) та Другого (381) Вселенських соборів, коли різноманітні єретичні вчення намагалися скинути істинну віру в Трійцю Єдиносущну та Нероздільну. Свята Церква рішуче виступила на захист чистоти православного віровчення, виклавши основні спасительні істини в Символі віри, що служить незмінним керівництвом для всіх православних християн у їхньому духовному житті.

Співом Символу віри всі, хто молиться у храмі, свідчать перед Богом і Святою Церквою про те, що вони є вірними, яким дозволено бути присутніми при здійсненні великого Таїнства.

Під час співу Символу священники у вівтарі підносять і опускають великий покровець (що називається воздұхом) над Святими Дарами — на знак віання Духа Святого (3 Цар. 19:11-13). Тоді диякон виголошує: **Станем добре, станем со страхом, вонмем, святое возношение в мире приносити**. Слова «станем добре» є закликом до уваги та благоговіння через звершення Таїнства, що має скоро відбутися, щоб у душевному мирі принести Божі Жертву (Святі Дари), пам'ятаючи, що ця Жертва приноситься Богу не

тільки за нас, а й від нас. Ми присутні при цьому як співучасники Божественної служби. Миколай Кавасила, митрополит Солунський (XIV ст.), у своєму поясненні Божественної Літургії відносить ці слова до Символу віри, бо вони закликають твердо стояти у сповідванні віри.

На виголос диякона хор відповідає: **Милость мира. Жертву хваления**. Ці слова означають, що Євхаристична Жертва з боку Бога є величезним милосердям до нас і плодом примирення з Богом через Христа Спасителя, тоді як із нашого боку вона є прославленням величі Божої, що відкрилася в Промислі про наше спасіння (Євр. 13:15, Пс. 49:14).

Священник, згідно з давнім звичаєм, звертається до народу зі словами апостола Павла: **Благодать Господа нашего Иисуса Христа и любви (любов) Бога и Отца и причастие** (тут — спілкування) **Святаго Духа буди со всеми Вами** (2 Кор. 13:13). Цим благословінням священнослужитель бажає віруючим послання від Престолу Пресвятої Трійці вищих духовних дарів.

Хор від імені віруючих відповідає: **И со духом твоим**. Це взаємне моління пастиря й пастви перед принесенням Святої Жертви ще більше зміцнює братську єдність членів Церкви. Із глибини серця маємо ми підносити до Престолу Божого, і священник виголошує: **Горе** (вище догори) **имеим сердца**, тобто, за словом Апостола, думаймо про горішнє, а не про земне (Кол. 3:2).

Серце людини є тим духовним органом, яким ми сприймаємо духовний, Горній світ, вступаємо у спілкування з Богом. «Блаженні чисті серцем, бо вони побачать Бога», — каже Господь (Мф 5:8). **Имамы** (маємо розум і серце) **ко Господу**, — відповідаємо ми. Святий Кирил Єрусалимський учить: «Воістину в той страшний час потрібно спрямувати серце догори, до Бога, а не до низу, до землі, до земних речей. Тому потрібно, щоб усі в той час полишили житейські турботи, піднеслися серцем на Небо, до Людинолюбця Бога».

Священник, за прикладом Христа Спасителя, що підніс подяку Богові-Отцю на Тайній Вечері (Лк 22:17-19), виголошує: **Благодарим Господа**. А хор співає: **Достойно и праведно есть поклоняться Отцу и Сыну и Святому Духу, Троице Единосущней и Нераздельней**. У нашій Церкві є звичай дзвонити в цей час у дзвін. Це так званий дзвін до «Достойно».

Разом зі словами **Благодарим Господа** священник починає читати першу таємну молитву Євхаристичного канону — головної частини Літургії: **Достойно и праведно Тя пети, Тя благодарити, Тебе поклоняться на всяком месте владычества Твоего...** У цій великій молитві священник від імені своєї пастви звертається до Святої Трійці з подякою за створення світу, за батьківську турботу про людину, за всі благодіяння Божі до людини, та за службу цю, а також прославляє спокутний подвиг Господа.

Лише в нерозривному контексті стає зрозумілим той взаємозв'язок, що існує між євхаристичними молитвами, виголосами священника та пісне-співачами хору. Так, у кінці першої євхаристичної молитви священник читає про світ Ангельський, що молитовно стоїть перед Творцем і підносить Йому хвалу: **...Аще и предстоят Тебе тысящи Архангелов и тмы (десятки тисяч) Ангелов, Херувими и Серафими, шестокрилати, многоочити, возвышающися, пернатии**.

Виголос *Победную песнь поюще, вопиюще, взывающе и глаголюще*, який іде за цією молитвою, є продовженням євхаристичної молитви, а співання хором піснеспіву

СѢ́ТЪ, СѢ́ТЪ, СѢ́ТЪ ГДѢ́ САВАО́ФЪ,
И́СПОЛНЬ НѢ́БО И́ ЗЕМЛѢ́ СЛѢ́ВЫ
ТВОЕ́Я, Ѡ́СА́ННА ВЪ ВѢ́ШНИХЪ,
БѢ́ГОСЛОВЕ́НЪ ГРѢ́ДЫ́Й ВО И́МѢ́
ГДѢ́НЕ, Ѡ́СА́ННА ВЪ ВѢ́ШНИХЪ.

Свят, свят, свят Господь Саваоф! Повні небо та земля слави Твоєї! Осанна в вишніх! Благословен, хто йде в ім'я Господнє! Осанна в вишніх!

є розкриттям цього виголосу. Тому виголос і слова співу не можна розглядати окремо від попередньої молитви. Такий взаємозв'язок прослідковується впродовж усього Євхаристичного канону.

Чотирьох таємничих істот — орла, тельця (юного бичка), лева й людину, що прославляли Бога, — споглядали у видіннях пророки Ісая (Іс. 6:3), Єзекііль (Єз. 1:10) та апостол Іоанн Богослов (Одкр. 4:6-8). Під *поючим* у молитві розуміється орел, *вопиючим* — телець, *взываючим* — лев, *глаголючим* — людина. Господь називається Саваофом, тобто Владикою Сил або Небесних воїнств. Згадуючи славослов'я серафимів і херувимів, Церква доєднує до їхнього співу слова *Осанна в вишніх, благословен Грядый во имя Господне*. Такими словами народ вітав Господа при Його вході до Єрусалиму (Мф 21:9).

На подячній службі згадуючи про те, як Господь ішов на вольну смерть, наше співстраждання Його Хресному подвигу поєднується з благоговійним спогляданням Його Божественної Слави, яку ми оспівуємо разом із херувимами та серафимами — *сими блаженными Силами*, — говорить у другій таємній молитві. Її священник читає, знаходячись серед ангельських Сил, які присутні у храмі при звершенні таїнства Святої Євхаристії та славословлять Господа за Промисл про наше спасіння.

У цей найвищий момент Літургії поєднані та одночасно присутні минуле, теперішнє та майбутнє: Рада Отча про принесення Сина (Рим. 14:24); справа Сина, вже звершена (*Крест, Гроб, Воскресение, Вознесение*), та, що звершується (*одесную седице*) й та, що має звершитися (*второе и славное Пришествие*); сходження Святого Духа Животворящого, що освячує нас *и предлежащая Дары сия*.

Примите, ядите, сие есть Тело Мое, за вы (вас) ломимое, во оставление грехов. Згадуючи ці слова Господа на Тайній Вечері, ми словом **амінь** (слово «амінь» у перекладі з єврейської значить «істинно», «хай буде так»; воно служить підтвердженням сказаного, і блаженний Ієронім називає його «печаттю молитов») сповідуємо Його страшну смерть на Хресті й добровільну самопожертву задля відкуплення гріхів роду людського. **Пийте от нея вси, сия есть Кровь Моя Нового Завета, за вы и за многи изливаемая во оставление грехов. Аминь**, — співає Церква, бо ми віруємо, що Господь Ісус Христос, як тоді, на Тайній Вечері, Своїм учням, так тепер і нам подає Божественне Тіло та Святішу Кров; причащаючись їх, ми з'єднуємося з Богом і стаємо спадкоємцями блаженного Вічного Життя, за Його словом: «Бо тіло Моє — то правдиво пожива, Моя ж кров — то прав-

диво пиття. Хто тіло Моє споживає та кров Мою п'є, той має вічне життя, — і того воскресу Я останнього дня» (Ін 6:55,54).

Твоя от Твоих Тебе приносяще о всех и за вся, — виголошує священник, здіймаючи руки догори. А диякон перед цим виголосом творить хресне знамення, цілує святий престол, вклоняється священнику, тоді бере правою рукою дискос, а лівою рукою потир, і підносить їх над престолом, причому права рука хрестоподібно лежить на лівій.

Це древній чин піднесення, що знаменує сходження Ісуса Христа на Хрест. У цю священнодію та молитвослів'я, що тут вимовляються

ТѢБѢ ПОЕМЪ, ТѢБѢ БЛГОСЛОВІМЪ,
ТѢБѢ БЛГОДАРІМЪ ГДН, Ѳ МО-
ЛИМЪ ТИ СѦ, БЖЕ НАШЪ.

Тебе славимо, Тебе благослов-
ляємо, Тобі подяку приносимо,
Господи, та молимося Тобі, Боже
наш.

Церква вкладає такий смисл: «Твої це Дари, Отче Небесний, та від Твоїх творінь, за заповітом Єдинородного Твого Сина, прийняті нами. Тобі в жертву приносячи їх, як початки життя нашого, про всіх і за всі благодіяння Твої, через Нього нам даровані, Тебе оспівуємо, Тебе благословимо, Тобі дякуємо, Господи, та молимося Тобі (про посилення Святого Духу), Боже наш!»

Під час співання *Тебе поем* священник просить Бога Отця послати Святого Духа на всіх присутніх у храмі та на Дари. На присутніх — щоб очистити їх від усякої скверни гріховної. На *предлежащие Дары* — щоб освятити їх, щоб вони стали Тілом та Кров'ю Господніми.

ГДН, ѲЖЕ ПРЕСВѦГО ТВОЕГО ДХА
ВЪ ТРЕТІЙ ЧАСЪ АПШМЪ ТВОИМЪ
НИЗПОСЛАВЫЙ, ТОГО БЛАГИЙ НЕ
ѠНМИ Ѡ НАСЪ: НО ѠБНОВИ НАСЪ
МОЛѦЩНУХ ТИ СѦ.

Господи, Ти Пресвятого Твого
Духа в третю годину на Апосто-
лів Твоїх послав, не відійми ж
Його, Благий, од нас, а онови
нас, що молимося Тобі.

читає тричі, здійнявши руки, священник тропар третього часу, в який на всіх, зібраних у Сіонській горниці, зійшов Дух Святий (Діян. 2:1-4), і потім благословляє Дари з великим благоговінням. Це благословіння Святих Дарів є видимим знаком освячення і перетворення їх Духом Святим у Тіло та Кров Господні, хоча й у весь час богослужіння діє в храмі Дух Святий. Після трикратного, на честь Святої Трійці, виголошення дияконом: **Амінь** священнослужителі покладають земний уклін Святому Тілу та Крові Христовим.

Молитва призивання Святого Духа сповідує віру Церкви у Його силу освячувати та звершувати таїнства. Святитель Іоанн Златоуст каже: «Стоїть священник і зводить не вогонь, а Духа Святого, читає довгу молитву — аби благодать зійшла на Жертву і запалила через неї душі всіх».

Після освячення Дарів священник читає таємні молитви, в яких розкриваються численні й різноманітні благодатні дії Святих Дарів. Таїнство Тіла та Крові Христових — невичерпне джерело благодаті для всіх бажаючих долучитися до нього. У цих же молитвах священник звершує подячне згадування

святих, які од віку благоугодили Богу, старозавітних і новозавітних подвижників, угодників Божих. Вони згадуються тому, що здобували праведність перед Богом живою й діяльною вірою у Христа Спасителя; перші — у грядущого; другі — в Того, що прийшов. Священник дякує Господу за дарування нам багатьох заступників і особливо (*изрядно*) за Пресвяту Діву Марію, виголошуючи:

Изрядно ѿ пресѣѣй, пречестѣй, преблагословеннѣй, славнѣй влчцѣ нашей вѣѣ и приснодѣѣ мрїи.

Особливо за Пресвяту, Пречисту, Преблагословенну, Славну Владичицю нашу Богородицю і Приснодіву Марію.

Хор співає **Задостойник Пасхи** — піснеспів, який замінює у святковій дні гімн “Достойно есть”. Він складається з приспіву та ірмосу 9 пісні канону.

Агггъз вопїаше блгодатнѣй: чїстаж дѣо, радѣйсѣ, и пакн рекѣ, радѣйсѣ: твоѣи снѣз воскресєє трнднєвєнѣ ѿ грѣба, и мѣртвѣж въздвїгнѣвѣи, людїє веселїтєсѣ. свѣтїсѣ, свѣтїсѣ нѣвѣи їерѣсалиме: слава бо гдѣна на тѣвѣ възсїѣ. ликѣи нѣнѣ, и веселїсѣ сїѣне. тѣ же чїстаж красѣйсѣ вѣѣ, ѿ востанїи рождєствѣ твоєгѣ.

Ангел звістив Благодатній: «Чиста Діво, радуйся, і знову кажу: радуйся! Твій Син воскрес на третій день із гробу і мертвих воскресив; люди, веселіться!»

Світися, світися, новий Єрусалиме, слава бо Господня над тобою зійшла! Радій нині та веселися, Сїоне! Ти ж, Чиста Богородице, радуйся, бо воскрес Народжений Тобою!

Цим піснеспівом ми прославляємо Матір Божу. Свята Церква шанує Пречисту Богородицю вище, ніж святих і чини Ангельські, як чеснішу від херувимів і славнішу від серафимів. Її Материнське заступництво перед Богом за людський рід настільки могутнє, що Вона вважається не просто Помічницею у нашому спасінні, як ангели та святі, до яких ми звертаємося з проханням “*молите Бога о нас!*”; ми призиваємо Її, як Заступницю нашу перед Сином, молитвою “*спаси нас!*”. Шанування Божої Матері та благоговіння перед Її Святим Ім’ям дороге всякому православному християнину. Той, хто не шанує Божу Матір, не шанує Її Божественного Сина. Новий Єрусалим, Сїон — Церква Христова. Порівняйте зі словами Ісаї: “Устань, засяй! Зійшло бо твоє світло, слава Господня засяяла над тобою!” (Іс. 60:1). У задостойнику слава (світло, сяйво) Церкви, нового Єрусалима, що прийшла Воскресінням Христа — Глави Церкви, нерозривно пов’язується зі славою Богородиці — серця Церкви.

Далі у таємній молитві священник згадує наших Небесних заступників перед Богом: святого Іоанна, Пророка, Предтечу і Хрестителя Господнього,

славних та всехвальних апостолів, святого, чию пам'ять звершуємо, та всіх святих угодників Божих, і просить Господа відвідати нас їхніми молитвами.

У наступних молитвах виражено єдність Церкви Небесної та земної. Перед святим престолом, на якому Тіло та Кров Господа, священник поминає імена живих і спочилих членів Його Церкви.

Пом'янувши спочилих, священник молиться за живих. І першим поминає Святішого Патріарха: *В первых помяни, Господи...* За ним поминає Предстоятеля нашої Церкви — Блаженнішого Митрополита Київського.

І ми в цей момент Літургії згадуємо імена людей, живих і померлих, і, християнською любов'ю обіймаючи весь світ, промовляємо: *“Помяни, Господи, и всех, и вся”*, бо Господь наш Ісус Христос умилює Отця Небесного за гріхи усього світу (1 Ін 2:1-2).

Потім священник виголошує: *И даждь нам единем усты и единем сердцем...* — це молитва про єднання уст і сердець, тобто про однодушність вірних чад Церкви. Тільки за істинної однодушності та взаємної любові відвідає нас Божественна благодать — *милости Великого Бога и Спаса нашего Иисуса Христа*, котрі призиває священник на тих, хто молиться.

Після цього починається ектенія *Вся святя помянувши...* «Святими» у перші віки християнства називали взагалі всіх християн через святість Церкви, членами якої вони були, через святість християнської віри, через прагнення послідовників Христових догоджати Богу, через відмінність (обрання їх) від світу, який *«лежить у лихому»* (1 Ін 5:19). Апостол Павло називає християн *«улюбленими Божими, покликаними святими»* (Рим. 1:7).

Пом'янувши всіх християн — померлих і живих, — підносимо в ектенії молитву до Бога *о принесенных и освященных Честных Дарех*. Дари вже освячені, й тепер Церква молиться про освячення заради нас принесених Святих Дарів (Безкровної Жертви): *...да Человеколюбец Бог наш, прием я (их) во святыи пренебесный и мысленный Свой Жертвенник в волю благоухания духовнаго возниспослет нам Божественную благодать и дар Святаго Духа...*

Жертвенник *«пренебесный и мысленный»*. Про нього говорить апостол Павло: *«Христос бо ввійшов не в рукотворну святиню, яка була подобою істинної, а в саме небо, щоб тепер з'явитися за нас перед обличчям Божим»* (Євр. 9:24). Туди підносяться наші молитви (Одкр. 8:3-4), і звідти Бог посилає *благодать і дар Святого Духа*, про який ми молимо в наступному проханні. *«Благодать освячує нас через Дари, якщо вважає нас достойними освячення»* — вчить Церква.

У кінці ектенії священник просить у Господа: *Сподоби (удостой) нас, Владыко, неосужденно смети призивати Тебе, Небеснаго Бога Отца, и глаголати* (словами молитви Господньої).

У відповідь на заклик священника весь народ, що стоїть у храмі, з вірою, надією та синівською любов'ю співає: *Отче наш...*

Ця молитва називається молитвою Господньою тому, що її дарував нам Сам Спаситель світу Господь Ісус Христос (Мф 6:9-13; Лк 11:2-4).

У словах *«Отче наш, Иже еси на Небесех...»* засвідчена істина про те, що Бог — Отець усього існуючого. Він не тільки створив Усесвіт, весь світ — мате-

ріальний і духовний, видимий і невидимий, — але, як Отець, любить своє творіння, промишляє, турбується про нього та веде до визначеної Ним цілі, до добра й досконалості.

У молитві Господній усього сім прохань — те, про що належить нам завжди просити Отця нашого Небесного.

Після співу молитви Господньої священник у виголосі славить Бога, Якому належить поклоніння в Трійці. Значення цього славослов'я в тому, щоб ми, прохаючи в Отця Небесного Його багатих і невимовних милостей, воздавали достойне поклоніння Богу Отцю, Єдинородному Його Сину та Єдиносущному Духу й утверджувалися в надії, що Він дарує нам те, що просимо, тому що все це у Його владі й належить до Його слави.

На Євхаристії — перед з'явленням Спасителя народу в Святих Таїнах, перед причащенням Його Тілом і Кров'ю — молитва до Отця Небесного має особливе значення. У євангельській притчі блудний син повернувся до батька зі словами: *«Отче, я прогрішився проти неба й проти тебе. Я недостойний більше зватись твоїм сином»*. І Отець, радіючи його покаяттю і поверненню, влаштував бенкет (див. Лк 15:21-24). Так і нині наш Отець Небесний скликає нас на Вечерю-Євхаристію, на якій ми звільняємося від гріха та отримуємо любов Отця. Співаючи в цей момент Літургії з особливою урочистістю молитву до нашого Отця Небесного, ми просимо Його удостоїти нас причастя *«Хліба насущного»*.

Диякон хрестоподібно підперізується орарем, як серафими, що стоять перед престолом слави Господньої, закриваючи свої обличчя крилами, благоговіючи перед сьйвом Божества, і проголошує: **Вонмем**. Священник підносить угору Святий Агнець, виголошуючи: **Святая святым**.

Праведний Миколай Кавасила пише: «Священник, виголошуючи *«Святая святым»*, ніби каже: ось Хліб Життя... До святині допускаються лише святі. Святими тут варто розуміти не лише досконалих у чеснотах, але й тих, хто прагне до досконалості, проте ще не досягнув її. Та їм ніщо не перешкоджає освячуватися через причастя Святих Таїн і стати святими».

Зі смиренням відповідає Церква: **Єдин Свят, єдин Господь Ісус Христос...** «Ніхто не отримує освячення сам від себе, бо це не є справою людських чеснот, але від Нього (Христа) й через Нього. Він багатьох робить святими, але насправді Він Один єдино Святий».

Священник переломлює Святий Хліб, промовляючи слова: **Раздробляється и разделяется Агнець Божий...** Через це священне дійство Літургія в давнину називалася «ламанням Хліба» (див. Діян. 2:46). У молитві священника під час роздроблення Агнця сповідується неосяжна розумом тайна того, що Тіло Христове лишається цілим (тим, що роздроблюється й не розділяється), та в кожній частці його перебуває вся повнота Таїнства.

У вітварі причащаються священнослужителі, як апостоли Христові на Тайній Вечері (див. Мф 26:20-29).

Хор у цей час співає причасний стих, пов'язаний за змістом із Апостолом і Євангелієм, що читались за богослужінням. У стиху коротко говориться про подію, яка святкується. У цей Воскресний день Церква співає славослов'я Воскреслому Спасителю світу: **Тело Христово примите, источника безсмертнаго вкусите**.

Причастя є ціллю самого Таїнства Євхаристії. Переложення хліба й вина в Тіло та Кров Спасителя звершується заради причащення священнослужителів і мирян. У цьому здійснюється й виповнюється євхаристичність Церкви. Причастя — це єднання з Тілом Церкви.

Церква є Тілом Христовим (див. Кол. 1:24), і не можна вважати себе християнином, тобто тим, хто належить Христу, Його Церкві, та не причащатися Христових Таїн. Вірні з'єднуються в Євхаристії зі своїм Главою Христом у одне Тіло — Святу Церкву. І як Він, Глава Церкви, Святий, так і Тіло Його — Церква, і воно освячує всіх членів Тіла. У давній християнській Церкві вважалося, що хто не був без поважної причини на Євхаристії й не причащався три недільні дні підряд, той сам себе відлучив від Тіла Церкви. На сьогодні терміни того, як часто приступати до Причастя, встановлюються для кожного християнина індивідуально, за порадою духівника. Участь у євхаристичному житті Церкви — це життєве сповідання свого зв'язку та єдності з Церквою.

Свята Церква від кожного свого члена вимагає не лише віри, а й справжнього духовного життя у Христі, головна ознака якого — участь у Божественній Євхаристії, адже Кров Ісуса Христа «очищує нас від усякого гріха» (1 Ін 1:7), який «панує у смертнім нашій тілі» (Рим. 6:12).

Преподобний Симеон Новий Богослов говорить, що Причастя, будучи Світлом, не може лишатися непоміченим. Якщо ж почуття зустрічі з Богом ще не прийшло, то потрібно потурбуватися про покаєння, очищення гріховного, загрубілого від пороків серця, за словами Христа: «Блаженні чисті серцем, бо вони побачать Бога» (Мф 5:8). Освячення, просвітлення й обоження християнин отримує тоді, коли приступає до Святого Причастя з належним духовним настроєм — з усвідомленням святості й величі Таїнства, з бажанням брати участь у ньому, з усвідомленням власної недостойності, з благоговінням, вдячністю Богу за спасіння, звершене Ним у Ісусі Христі, та за долучення до Святини, що йому подається.

Якщо ж хто підходить до Причастя лише як до зовнішнього дійства, обряду, звершуючи це лише через звичай або якісь інші міркування, що не мають відношення до сутності Таїнства, то таких у повній мірі стосуються слова апостола Павла: «Хто буде їсти Хліб або пити Чашу Господню недостойно, буде винний за Тіло і Кров Господню. Хай, отже, кожний випробує себе самого і тоді їсть цей Хліб і п'є цю Чашу. Бо той, хто їсть і п'є, не розрізняючи Господнього Тіла, суд собі їсть і п'є» (1 Кор. 11:27-29).

Людина, яка очищує себе покаєнням і утриманням та причащається Святих Христових Таїн, стає істинним християнином.

Після причастя священнослужителів диякон виголошує: **Со страхом Божиим и верою и любовию приступите. «Христос воскрес из мертвых...»** — співає хор, сповіщаючи про явлення Господа в Святих Таїнах: священнослужителі виносять з вівтаря Святу Чашу.

Зі страхом, тобто з великим благоговінням і глибокою вірою, зі зворушеним серцем та розчуленням ми приступаємо до Причастя. Руки складаємо на грудях — на знак сповідання Розп'ятого. Радісне почуття любові до всіх говорить про початок духовного життя.

Перед Святою Чашею ми сповідуємо свою віру в Таїнство, в Божественну

силу Святих Дарів, повторюючи за священником слова молитви: **Верую, Господи, и исповедую, яко Ты еси воистину Христос, Сын Бога Живаго**, віруємо, що нині відбувається для нас Його Тайна Вечеря (**Вечери Твоея Тайныя днесь...**), та просимо Божого Сина прийняти нас до числа її учасників (**причастника мя прими**).

Тело Христово примите, Источника Безсмертнаго вкусите, — співається в храмі під час причастя. Християни, що очистили свою совість на сповіді, підходять до Святої Чаші, щоб з'єднатися з Христом. Біля самої Чаші вже не хрестяться, виразно називають своє ім'я та, відкривши уста, приймають Святі Тайни. Після прийняття Святині потрібно поцілувати нижній край Чаші, як пробите ребро Христове (Ін 19:34).

Спаси, Боже, люди Твоя и благослови достояние (надбання) **Твое**, — виголошує після причастя священник, просячи у Господа благословення вірним чадам Церкви — Його насліддю, спадщині, отриманій від Бога Отця (Ін 17:12), та осіняє тих, хто молиться, хресним знаменням. Потім священник кадить Святі Дари, промовляючи тихо: *«Вознесися на Небеса, Боже, и по всей земли слава Твоя»*. З цих слів і подальшого перенесення Святих Дарів на жертovníк, який символізує преславне Вознесіння Господнє, засвідчується, що ми причащаємося прославленого, вознесеного Тіла Господнього, як запоруки нашого обоження та прославлення в осяйному вічному дні — Царстві Небесному. Хор співає в цей час тропар **«Христос воскрес из мертвых»** в ознаменування того, що ми взяли участь у трапезі Святої Пасхи Христової.

Священник Чашею робить знамення хреста над антимином і тихо промовляє: *«Благословен Бог наш»* — і, повернувшись обличчям до народу, благословляє присутніх (які в цей час схиляють свої голови) Святою Чашею, голосно виголошуючи: **Всегда, ныне и присно и во веки веков**.

Благословення Чашею символізує той момент, коли Спаситель благословляв учнів і став віддалятися від них та возноситися на Небо (Лк 25:51). Це священнодійство нагадує про обітницю Спасителя перебувати в Церкві до кінця віку, а також спонукає віруючих до повсякчасного прославлення Господа Ісуса Христа. І хор прославляє Його пасхальним піснеспівом **«Христос воскрес из мертвых»**.

Єктенія **«Прости, прими»** є складовою частиною подячних молитов, які підносяться причасниками, щоб віддати достойну «вдячність Богові за невимовний Його дар» (2 Кор. 9:15). «Прóсти (ставши просто, прямо), — пояснює Миколай Кавасила, архієпископ Фессалонікійський, — тобто... спрямувавши і душу, й тіло до Бога». Зміст першого прохання такий: «Піднімімось (духовно), прийнявши Божественні, Святі, Пречисті, Безсмертні, Небесні й Животворящі, Страшні Христові Тайни, й достойно (як це личить, як повинно) подякуймо (за це) Господу».

Сам Господь говорить нам у Євангелії: «Я — Хліб Живий, що з неба зійшов. Коли хтось цей Хліб їстиме, житиме повіки» (Ін 6:51). Тому Святі Дари іменуються в єктенії Безсмертними й Животворящими, але водночас і Страшними, такими, що вражають розум ангелів і людей.

Третє прохання дещо особливе: **День весь совершен...**

Сенс цього прохання — про святе й непорочне улаштування денного шля-

ху, так само як про добре улаштування всього нашого подальшого життя — присутній в молитвослів'ях усього добового кола Богослужіння й завжди входить до складу прохальної ектенії вечірні, утрені та Літургії. Але своє остаточне сповнення це прохання отримує лише після Причастя Святих Таїн. Отримавши їх як запоруку цього досконалого, святого, мирного та безгрішного дня, з'єднавшись із Богом в Таїнстві Тіла та Крові Господніх, ми знаходимо можливість повно та правильно творити волю Божу.

Таким чином, у Святому Причасті віруючий отримує благодатну підтримку не тільки для благого звершення земних своїх трудів свого життя, але передусім для успішної духовної праці. «Як ми, недостойні, — казав преподобний Ісихій, — сподобимося зі страхом і трепетом причаститися Божественних і Пречистих Таїн Христа, Бога й Царя нашого, тоді найбільше покажімо духовну тверезість і пильнування ума та строгої уваги, щоб вогонь цей Божественний, тобто Тіло Господа нашого Ісуса Христа, попалив гріхи наші... Якщо після цього, стоячи біля дверей серця, будемо ретельно пильнувати розум свій, то, коли знову сподобимося Святих Таїн, Божественне Тіло все більше й більше буде просвіщати розум наш і робити його сяючим подібно зірці».

Не лише молитовне побожне приготування до прийняття Святих Таїн, але й достойне (в безперестанній молитві та пильнуванні розуму) життя після причастя Святих Таїн Тіла та Крові — ось необхідні умови гідного причащення. Саме про таке достойне прожиття дня, в якому ми стали причасниками Таїн Христових, і підносить Свої молитви Свята Церква в заключній ектенії Божественної Літургії. Господь «подає нам святиню даром, однак Він настійно вимагає, щоб ми були здатні і прийняти святиню, і зберегти; людям, які не підготувались, Він і не подав би освячення...»

Після ектенії священик виголошує:

Яко Ты еси Освящение наше, и Тебе славу возсылаем, Отцу и Сыну и Святому Духу, ныне и присно и во веки веков.

Православне вчення про освячення людини через Таїнство Євхаристії прямо впливає з учення про Євхаристію Самого Христа Спасителя: «Хто тіло Моє споживає та кров Мою п'є, той в Мені перебуває, і Я в ньому» (Ін 6:56). Таким чином, святість Самого Христа Бога є джерелом освячення для всякого, хто причащається Його Святих Тіла і Крові, для всієї Церкви, роблячи її «царственным священством, народом святым» (1 Пет. 2: 9).

Виголос ***С миром изыдем!*** служив в давнину знаком закінчення Літургії. Народ, відповідаючи: ***О Имени Господни*** (тобто з Іменем Божим у душі, з миром Христовим в думках і серці), виходив із храму. Далі в східних православних Церквах до чину Літургії додалися молитва заамвонна, що ніби підсумовує зміст молитов Літургії, та молитви відпусту.

Священик, вийшовши до амвону Царськими вратами, читає заамвонну молитву, просячи у Господа благословення народу та його освячення, збереження Церкви, дарування миру світові, засвідчуючи, що всякий благий дар подається тільки від Бога.

Після заамвонної молитви Настоятель читає молитву та освячує **Артос** — особливий хліб, який буде присутній у храмі впродовж усього Світлого тижня, а потім з особливими молитвами буде роздроблений і розданий віруючим. Вживання артоса почалося з самого початку християнства. Після Возне-

сіння Христа на небо Його учні та послідовники, готуючи трапезу, перше місце за столом залишали невидимо присутньому Господу та клали на це місце хліб. Пізніше, наслідуючи апостолів, перші священники постановили на свято Воскресіння Христового ставити хліб у храмі як видимий вираз того, що Христос, Який постраждав за людей, став для християн істинним Хлібом життя.

Хор знову співає тропар **Христос воскрес** в ознаменування того, що в цей день ми йдемо з радістю в душі не від звичайної трапези Господньої, а від Пасхальної.

Починається чин відпусту. Відпуст — благословення священником тих, хто молиться, на вихід з храму після богослужіння. Духовенство знову заспіває тропар — переможну пісню сьогоднішнього свята. Хор її доспіває, і настоятель проголошує відпуст, який ще раз нагадує про зміст сьогоднішнього торжества:

Хрѣтосъ воскресый ѿ мѣрт-
выхъ, смертїю смертъ попрѣ-
вый, ѿ сщымъ во гробѣхъ
животъ даровавый: истинный
бгъ нашъ, молитвами преч-
тыя своей мѣре ѿ всѣхъ
сѣтыхъ, помилуетъ ѿ спасетъ
насъ, ѿкъ блгъ ѿ члвко-
любецъ.

Христос, що воскрес із мерт-
вих, смертю смерть подолав і
тим, хто в гробах, життя дару-
вав, істинний Бог наш, за мо-
литвами Пречистої Своєї Мате-
рі та всіх святих помилує та спа-
се нас, як Благий і Людинолю-
бець.

Настоятель благословляє тих, хто молиться, Хрестом і виголошує Великоднє привітання: **Христос воскрес!** Весь храм відповідає йому: **Воістину воскрес!** А хор тричі співає урочистий тропар і особливий піснеспів, який стверджує обітниці Христа про наше спасіння:

И намъ дарова животъ вѣч-
ный, поклоняемса єгѡ трид-
невномъ воскрєнію.

І нам дарував життя вічне! По-
клоняємося Його триденному
воскресінню.

Після цього співаються многоліття Святішому Патріарху, Блаженнішому Предстоятелю нашої Церкви, в монастирях — наміснику та братії обителі й усім православним християнам. Священики роблять освячення принесених великодніх страв. До небес несеться урочистий і радісний передзвін усіх дзвонів, який сповіщає всім довкола про велику й невимовну радість, яка нині переживається Церквою Христовою — Його Славне Воскресіння.

Над випуском працювали:

Архімандрит **СПИРИДОН** (Письменний) (укладання, редагування, верстка)
Архімандрит **Нифонт** (Омельчук) (організація)
Протоієрей **Ігор Клачук** (переклад)
Протоієрей **Олександр Білінський** (переклад)
Священик **Святослав Сьомак** (переклад, редагування, технічне забезпечення)
Артем Водич (технічне забезпечення)
Любов Сьомак (переклад, редагування, коректура)
Анастасія Шкода (переклад, редагування, коректура)
Катерина Бондарчук (переклад, віршований переклад)
Ольга Пономарьова (переклад)
Ірина Томашевська (переклад)
Олексій Морозенко (тлумачення)

Використані матеріали та переклади:

Переклади Священного Писання **І.Хоменка, М.Денісенка та І.Огієнка**
Службник українською мовою, виданий з благословення Блаженнішого **Діонісія**,
митрополита Варшавського. Варшава, Синодальна друкарня, 1941 (репринт УПЦ,
м.Київ, 1991)
митр. **Іонафан** (Єлецьких), переклад
прот. **Миколай Данилевич**, переклад із грецької
Олег Кожушний, переклад

Для пожертвувань
5457 0833 2754 0114

